Đúc thày J. B. Nguyên Bá-Tòng... / P. Nguyên H Lung

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Nguyên, Pierre H Lung. Auteur du texte. Đúc thày J. B. Nguyên Bá-Tòng... / P. Nguyên H Lung. 1934.

1/ Les contenus accessibles sur le site Gallica sont pour la plupart des reproductions numériques d'oeuvres tombées dans le domaine public provenant des collections de la BnF. Leur réutilisation s'inscrit dans le cadre de la loi n°78-753 du 17 juillet 1978 :
- La réutilisation non commerciale de ces contenus ou dans le cadre d'une publication académique ou scientifique est libre et gratuite dans le respect de la législation en vigueur et notamment du maintien de la mention de source des contenus telle que précisée ci-après : « Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France » ou « Source gallica.bnf.fr / BnF ».
- La réutilisation commerciale de ces contenus est payante et fait l'objet d'une licence. Est entendue par réutilisation commerciale la revente de contenus sous forme de produits élaborés ou de fourniture de service ou toute autre réutilisation des contenus générant directement des revenus : publication vendue (à l'exception des ouvrages académiques ou scientifiques), une exposition, une production audiovisuelle, un service ou un produit payant, un support à vocation promotionnelle etc.

CLIQUER ICI POUR ACCÉDER AUX TARIFS ET À LA LICENCE

2/ Les contenus de Gallica sont la propriété de la BnF au sens de l'article L.2112-1 du code général de la propriété des personnes publiques.

3/ Quelques contenus sont soumis à un régime de réutilisation particulier. Il s'agit :

- des reproductions de documents protégés par un droit d'auteur appartenant à un tiers. Ces documents ne peuvent être réutilisés, sauf dans le cadre de la copie privée, sans l'autorisation préalable du titulaire des droits.
- des reproductions de documents conservés dans les bibliothèques ou autres institutions partenaires. Ceux-ci sont signalés par la mention Source gallica.BnF.fr / Bibliothèque municipale de ... (ou autre partenaire). L'utilisateur est invité à s'informer auprès de ces bibliothèques de leurs conditions de réutilisation.

4/ Gallica constitue une base de données, dont la BnF est le producteur, protégée au sens des articles L341-1 et suivants du code de la propriété intellectuelle.

5/ Les présentes conditions d'utilisation des contenus de Gallica sont régies par la loi française. En cas de réutilisation prévue dans un autre pays, il appartient à chaque utilisateur de vérifier la conformité de son projet avec le droit de ce pays.

6/ L'utilisateur s'engage à respecter les présentes conditions d'utilisation ainsi que la législation en vigueur, notamment en matière de propriété intellectuelle. En cas de non respect de ces dispositions, il est notamment passible d'une amende prévue par la loi du 17 juillet 1978.

7/ Pour obtenir un document de Gallica en haute définition, contacter
utilisation.commerciale@bnf.fr.

10

Soạn-giả : P. NGUYỄN-HỮU-LƯỢNG

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE
RF

ĐỨC THẦY
J.B. NGUYỄN-BÁ-TÒNG

Giám-Mục Địa-phận Phát-Diệm

DÉPOT LÉGAL
INDOCHINE
Nº 19280

Một sự vẽ-vang độc nhứt có ý-nghĩa quốc-gia nên ghi vào Lịch-sử Giáo-Hội Việt-Nam

Lần tiên khởi trong lịch-sử nước Nam một đấng linh-mục bổn-quốc thăng-quờn Giám-Mục

Chơn-dung Đức Giám-Mục J.B. TÒNG

2674

In lần thứ nhứt 2.000 cuốn

Giá : 0$60

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

ĐỨC GIÁO-HOÀNG PHIO THỨ XI

Cung chúc Tân-niên

BIBLIOTHEQUE NATIONALE B.F.

DEPOT LEGAL
INDOCHINE
N° 19280

Năm củ đả tàn, tân xuân hầu tới, nhơn dịp quyền sách nầy ra đời trong buổi xuân-nhựt, tôi xin chúc mừng hết thảy độc-giả quốc dân và xin nguyện vọng cho quốc dân sang năm mới giàu lòng tự-giác tự-lệ, liên kết đoàn thể, khắn chặt giải đồng tâm.

Mấy năm vừa qua đả đem cho mình nhiều bài học hay, ước sao sang năm mới đồng-bào sẻ thức tĩnh mà thương giúp giống nò, mà phấn chấn trên con đường kỷ nghệ. Chúc cho các vị nông-gia được mùa, lúa bán đặng cao giá.

Chúc cho độc-giả bước qua năm 1934 là 366 ngày phong lưu phóng túng, chẳng còn gặp những con ma thất-nghiệp, khủng hoảng, v.v... nữa.

Chúc quốc-dân vạn sự lành.

8° Indoch. Pièce
2674

Bức thơ của Đức-Cha J. B. TÒNG
gởi cho soạn-giả

Trước khi xuất bản quyển sách nầy, tôi có gởi cho Đức-Cha GIOANG một bức thơ nài xin người cho biết một vài tin-tức đặc biệt để hiến cho độc-giả. Đức-Cha sẳn lòng lắm và đả đáp từ thơ tôi như tôi đả mạng phép người mà đăng ra sau đây.

Theo như trong thơ của Đức-Cha GIOANG thì cuộc tiếp rước tại điện Cần-Chánh do Hoàng-Đế Bảo-Đại chủ tọa, đả làm cho minh bắt nghỉ ngợi :

Cách đây 100 năm chẳn (năm 1833) thì đức vua Minh-Mạng lên án tử Đấng Chơn-Phước Gagelin, ngày hôm nay thì đức Bảo-Đại tiếp rước Đức-Cha GIOANG một cách niềm nở chưa từng thấy. Để riêng một bên cái thiên-kiến tôn-giáo, thì ta cũng có thể nói được rằng: « Đức Bảo-Đại đả vịn lấy cái tinh-thần quốc-gia chủng-tộc mà tiếp rước cách hân-hoan một đấng Linh Mục bổn-quốc đã bước lên cái địa-vị Giám-Mục lần đầu hết. Nói tới đây thì mình mới thấy cái "**sự thấy xa**" *của Đức Giáo-Tông là vô cùng! Nhà nước Annam đối với hàng đạc-đức Annam thì còn có chổ châm chế, nếu mình muốn đoán việc hậu lai, rủi như mình một ngày kia phải* "**sống lại một lần nữa**" *trong cái phong trào Minh-Mạng.»*

Có người hỏi tôi một câu gắt lý : « Thầy có biết Đức-Cha GIOANG muốn về Tân-Định không vậy.....??» *Các cha đều nói : « Cái biểu-hiệu của Đức-Cha GIOANG là In Electis meis mitte Radices thì làm sao người còn muốn về Tân-định được nữa.»*

Ai có hỏi tôi thì tôi trả lời : "**Ngôn thiểu tri đa.**"

P. L.

Phátdiệm, le 29 Décembre 1933,

Bien Cher Monsieur PIERRE,

Vừa được thơ thứ hai cũa thầy, thì tôi bước ra đi họ Vạn-Hải, xa Phát-Diệm đường thuyền chừng hai giờ rưởi, được rửa tội trọng-thể cho 73 người đạo mới, và bửa sau cho rước lễ và chịu phép Thêm-Sức. Nay tôi mới về lật dật trả lời cho thầy kẽo trễ, kẻo thầy trông đợi.

1° — Việc các cha Missions Etrangères giảng đạo trong Việt-Nam sánh cùng các nước bên Extrême-Orient nầy thì là thạnh hơn hết. Ngoài Bắc-Kỳ, hết thảy là 7 Địa phận: Ba vicariats của Missions Etrangères de Paris là Hànội, Phát-Diệm và Hưng-Hóa. Địa-phận Phát-Diệm mới chia hai, Phát-Diệm còn lại một tĩnh Ninh-Bình (Tonkin) Tòa-Thánh mới giao cho cho Giám-Mục bổn quốc, superficie 1700 kilomètres carrés mà thôi, số dân là 500.000, số bổn-đạo gần 100.000 cho nên proportion *giáo* và *lương* là 1/5. Linh-Mục bổn quốc: 100 chẵn. Thầy giảng: 120. Còn phần đã chia ra, mà còn Missions Etrangères coi sóc thì là tỉnh Thanh-Hóa (thuộc về Annam chớ không phải Tonkin) giáp ranh Phát-Diệm; và tĩnh bên Lào là Samena hay là Huaphan Châu Laos. Địa-phận Thanh-Hóa châu-vi rộng lớn lắm dân Annam 1.400.000, dân Lào 80.000. Số bổn-đạo 45.000. Thầy cã Missions Etrangères de Paris: 36. Thầy-cả Annam: 58 Thầy giảng: 82.

Bốn địa-phận của các Cha Iphanho dòng Ông Thánh DÔMINICÔ, là Bùi-Chu, Hải-Phòng, Bắc-Ninh và Lạng-Sơn. Góp bốn địa-phận, dân số chung: 5.320.000. Dân số bổn-đạo: 458.000. Thầy-cả Iphanho: 80. Linh-mục bổn quốc: 30 ·. Thầy giảng: 820.

Sánh lại hết thảy, thì số bổn-đạo ở Phát-Diệm là đông hơn hết.

2° — Đối với Giám-Mục tiên khởi, thì cả Nam-Việt chẳng nói chi là bổn-đạo, mà bên *lương* đâu đó; *nhứt là* ngoài Bắc-Kỳ thảy đều hân-hoan phỉ dạ: *Grand et unanime enthousiasme*. Chẳng những lương-dân, mà viên quan chức-sắc đều náo nhiệt vui mừng, dự cuộc nghinh tiếp long-trọng. Các báo tây, nam Bắc-Kỳ đều gọi là **Marche Triom-**

phale các nơi đều tận tình mừng rước, nhứt là Huế, Thanh-Hóa, Ninh-Bình, Phát-Diệm, Nam-Định và Hànội. Mà nhứt là Phát-Diệm, thiệt là Enthousiasme indescriptible, dân vô số phần thì trông đợi lâu ngày, phần thì lòng mến thương, phần thì Patriotisme, Từ Clergé (các hàng đạc-đức) chí simple Fidèle (bổn-đạo) thảy thảy như Fou de joie et d'enthousiasme. Hànội cũng không thua gì Phát-Diệm.

3°— Sự làm cho tôi động lòng và cám mến đặc biệt là thấy các Đức Giám-Mục Missions Etrangères *tỏ thật lòng*, và tận tình là *cha mẹ* vui mừng và thương con thăng quờn tiên khởi. Các Giám-Mục Iphanho dòng ông thánh DOMINICO đều tỏ tất dạ hân hoan cọng lạc. Các Linh-mục bổn-quốc cả Nam-Việt, các trường Latinh, các Thầy giảng mọi nơi đều hừng tâm phở lở như một vị trong địa-phận mình, trong trường mình, cho nên dầu đó các địa-phận từ Qui-Nhơn ra tới Hưng-Hóa mà nhứt là Hànội, Bùi-Chu, và Phát-Diệm, các cha và các thầy đua nhau tiến-cống lễ vật quí báu khéo lạ để làm kỷ-niệm.

4°— Cuộc vào yết-kiến Đức Hoàng-Thượng Bảo-Đại là cuộc vinh hạnh phi thường. Ngài nghinh tiếp trọng thể tại đền Cần-Chánh, là nơi để nghinh tiếp các vì vua chúa cùng quan Thủ-hiến. Có lính hầu hai hàng trước sân chầu, thổi kèn rước và đưa... Đức Vua ngự giữa, Đức Khâm-Sứ DREYER bên hữu, tôi bên tả, Đức-Cha Marcou bên tả tôi, quan tây, nam phía trước và hai bên. Đến khi tôi đọc bài diễn-văn tiếng pháp, thì Đức Vua đứng nghe tỏ lòng quyến-luyến hân-hoan. Tôi đọc rồi thì Đức Vua trả lời bằng tiếng pháp cám ơn Đức Giáo-Hoàng và tỏ lòng hậu đải tận tình..... 8 giờ tối yến-diên tại đền Anđịnh long trọng hết sức, có hơn 40 người dự tiệc, có thêm Đức-Cha Huế và ông Denis Lê-phát-An. (Hai người nầy sớm mai không có vào đền Cần-Chánh). Sa Majesté BẢO-ĐẠI est très sympathique, je l'ai revu à Ninh-Bình. (Đức Bão-Đại dễ thương lắm, tôi có gặp Ngài một lần nữa tại Ninh-Bình).

5°— Đức Thánh Cha thương Annam nhiều, vì thấy các nước bên Viễn-Đông, nước Annam thánh tữ-vì-đạo nhiều hơn, và lịch-sữ những sự bắt bớ cùng những đấng tử-vì-đạo bên Annam cũng gần tương-tựa Rôma xưa, và số bổn-đạo đông đảo, nên Đức Giáo-Hoàng mới phán với 300 hành-lữ

Pháp đả đi Rôma chầu lễ phong-chức của tôi như vầy:

« Chẳng bao lâu nước Annam sẻ nên con đầu lòng Hội-Thánh bên phương Đông, cũng như nước Pháp đã trở nên con đầu lòng Hội-Thánh bên phương Tây.»

6°— Địa-phận Phát-Diệm nghèo lắm. Nhiều nhà nghèo khồ quá đồi, song về phần đạo-đức thì giàu. Việc kinh ngợi, xem lễ rước lễ thì sốt sắng lắm. Cả và địa-phận số chịu lễ một năm lối 1.800.000 . . . .

. . . .

Noel, nhớ Tân-Định là vô cùng. . . . .

Tôi viết lật đật lắm, quơ quàu chữ xấu, không lựa lời nói cũng không giờ mà coi, mà sửa, xin miễng chấp. . . . .

. . . .

J. B. TÒNG.

TẠI SAO CÓ QUYỂN SÁCH NẦY?

Lần thứ nhứt, trong lịch sử giáo-hội Việt-Nam, một đấng linh mục (prêtre) bổn-quốc được Tòa-thánh Rôma nhắc lên đến địa vị Giám-mục (évêque).

Đả biết rằng, như lời cha Phaolồ Vàng nói, Đức cha Tòng được chọn làm Giám-mục là bởi vì tại Ngài là người công-giáo, chớ chẳng phải là tại Ngài là người Annam (Il est nommé évêque parce qu'il est catholique, mais non parce qu'il est annamite).

Câu nói của cha Phaolồ thật là lý lẽ cao sâu và làm cho mình phải nghỉ ngợi kỷ-càng châu đáo. Nhưng dầu vậy, nếu nói đức cha Gioang không được chọn làm Giám-mục nếu ngài là người ngoại-giáo thì củng một nghĩa và củng đều là cái chơn lý của chú chàng La Palisse (chàng La Palisse quả quyết rằng một khắc đồng hồ trước khi chàng ta chết thì chàng ta vẩn còn sống nhăn). Vả lại, nếu đức cha Gioang là người ngoại-quốc, hoặc Ngài chỉ là một đấng Giám-mục thứ ba thứ tư đi sau nhiều Giám-mục Việt-Nam khác đả có từ hồi nào cho tới hồi nào, thì thiết tưởng dân tâm không đả phải xao-xiến hỉ-hoan đến nổi nầy. Ta cũng nên nhìn nhận theo cha Phaolồ rằng ta không nên lợi dụng

cái phong trào nầy mà "bàn dư" làm chi vô ích, theo như lời của Đức Cha Gioang cũng nói như vậy: «Thấy có nhiều dư luận, mà cũng có kẻ luận dư!» Nhưng dầu làm sao, quần-chúng của xả-hội Việt-Nam cũng chưa mất cái tinh-thần quốc-gia nòi giống, thấy một người đồng-chủng được nhắc lên đến cái địa vị cao trọng mà chưa có một người bổn quốc nào bước lên, thì làm sao họ khỏi đổ giọt nước mắt hân-hoan vui thỏa, làm sao họ chẳng reo mừng hớn hở? Cái tinh-thần nầy là cái tinh-thần đặc-biệt của hết thảy mọi dân tộc, chớ phải riêng gì cho dân tộc Việt-Nam mình sao?

Cuộc cải cách nầy đáng lẻ thì phải có đả từ ba mươi năm nay, song vì tại nhiều cái hoàn-cảnh khó khăn hoặc nhiều sự trở ngại bởi những duyên cớ mà mình không thể nói ra, nên mới đình trẹ tới buổi nầy, thiệt như lời ông P. N. bàn trong N. K. Đ. P.: «.... Giống vừa nảy mộng đâm rể đả ngộ phải tay nhơn thế hủy diệt phá tan, biết mấy phen ủ liệt suy tàn, khiến nhiều đoạn cây vàng lá úa.» (Ông P. N. viết câu nầy có ý bất bình vì sự bắt bớ đạo Thánh Chúa buổi xưa, song tôi xin mạng phép dụng câu nầy mà chỉ trích một cái phong-trào khác).

Dầu các báo quốc văn vẫn giữ cái thái-độ điềm nhiên, thoảng hoặc có viết sự chi về Đức Cha Gioang thì cứ đứng về phương diện thông tín mà thôi, song đó chẳng qua là tại các báo không muốn rảo ruông trong một cái vấn-đề tối yếu cần cho người đứng ra bình luận phải có đủ tài-liệu, đủ lý lẽ mới được, và ta nên ngộ nhận rằng dư luận — dầu ở bên phái ngoại giáo đi nữa — đả hết sức xôn-xao mừng rở và cái "câu chuyện Đức Cha Tòng" đả thành nên câu chuyện hàn uyên và luôn luôn vẫn ở nơi đầu lưỡi mọi người hết thảy!

Nói tóm lại, quốc dân biểu diện trăm sự hân-hoan niềm-nở là một đều thậm phải, vì đó là cái triệu chứng rỏ-rệt rằng tinh-thần quốc-gia vẫn còn tráng-kiện luôn.

Đả biết rằng cái "sự mới-mẻ" nầy sớm hay muộn thì cũng phải có. Như lời Đức Cha De Guébriant nói tại tòa giảng nhà thờ Notre-Dame ở Paris khi giáo-hửu tiếp nghinh Giám-Mục Việt-Nam: «.... Conquérir une terre au Christ, puis se retirer pour travailler ailleurs.» Hảy đi chiếm cứ

đất đai cho Đức Chúa Giêsu rồi bỏ đó mà đi làm việc nơi khác.» Ấy ta cũng biết cái ân-huệ mà Đức Cha Gioang hưởng dụng ngày hôm nay, nó đả nằm trong chương-trình hành động của Hội Dòng sau khi các cha mới bước chơn đến xứ nầy nữa kìa. Nhưng xét lại, một đứa bé được một cái áo mới thì sao không nhảy nhót reo mừng, huống hồ là cái tình cảnh Đức Cha Gioang và giáo hữu Nam-Việt ngày hôm nay; kiếm thế nầy hoặc thế khác, cách trực-tiếp hay gián tiếp để làm cho nguội lòng dân đang sôi nồi hân-hoan thì là một "tội ác".....

....

Như lời tôi viết ngoài bìa quyển sách nầy, sự phong chức cho Đức-Cha Tòng là "một sự vẽ-vang độc nhứt nên ghi vào Lịch-Sử giáo-hội Việt-Nam, vì lần tiên khởi, một đấng Linh-mục bổn-quốc thăng quờn Giám-Mục!!!»

Cái sự "vẻ-vang" nầy nó sẽ theo thời-gian, theo hoàn-cãnh, theo phong-trào mà hóa ra lu-lờ rồi sẻ tiêu mất đi trong trí-nảo của đoàn hậu tấn. Vì lẽ đó, tôi mới siêu-tập đủ nguyên-liệu có ý nghĩa về Tân Giám-Mục Việt-Nam, mà làm ra quyển sách nầy, (1)

Trong công việc nầy tôi hết lòng cám ơn báo Công-Giáo Đồng-Thinh và Nam-Kỳ Địa-Phận đả giúp tôi trong vài phần nhọc. Tôi cũng không quên ơn anh em cô bác đả sẵn lòng tán trợ tôi trong việc hửu ích nầy, kẻ gỡi đăng quãng-cáo, người gởi bài phụ họa, v.v....

Nhưng tôi cũng xin thanh minh rằng tôi tự nơi sức tôi mà làm ra quyền sách nầy, chớ chẳng phãi Nhà-Chung hay là Đức-Cha Tòng giúp tiền tôi in quyền sách nầy, như nhiều người đang đi mai-mĩa nầy kia kia nọ. Hởi ôi! Dưới thế gian nầy biết bao giờ mới hết thứ người sâu mọt như vậy??

....

Như lời cha Phaolồ Vàng đã nói: «Đức-Cha GIOANG không phải là người thứ nhứt mà cũng không phải là người

---

Quyền sách nầy để làm kỷ-niệm cái đời vẻ vang tốt đẹp cũa một đấng thầy cã, kỷ-niệm cái sự rở ràng của giáo hội Việt-Nam, kỷ-niệm cái kết quả hay của sự khai-hóa quốc-dân ta bởi tay thầy Pháp, vật kỹ-niệm cái bước đầu tiên con nhà Nam-Việt trên con đàng giải phóng.

MỘT SỰ VẺ-VANG

Cha-sở, Bà-phước, và quí chức họ Tân-định đều khen tặng.

Cô Antoinette Đạo, lịnh-ái nử ông bà Nguyễn-văn-Dược, thông-phán hồi hưu, trùm-nhì họ Tân-định, mắc phải bịnh ngặt nghèo, các lương-y tây nam đều chạy, và cha-sở cũng đã ban các phép sau hết cho cô rồi....

Nhờ Chúa ban ơn, tôi trị trong 1 tuần đặng trọn mạnh, các cha sở, các bà phước và quí chức đã có đến thăm cô, đều tấm tắc khen tặng vô cùng.

Ông Nguyễn đền ơn tôi 4 chữ: TÁI TẠO NHỊ THIÊN, mà các báo tây-nam ở đây đều có đăng lúc trước....

Ấy là một sự vẻ-vang cho đời tôi, và cũng vẽ-vang cho nước nhà nữa....

Nay nhơn đặng đồng bào hoan nghinh và tin cậy, tôi chế ra nhiều thứ thuốc rất thần hiệu, cốt để giúp ích cho đời, nhứt là món thuốc mới để trị bịnh mới, mà phần đông chúng-sanh phụ-nử đều phải bịnh ấy: là BÁ-ĐÃ SƠN-QUÂN TÁN, thuốc phát-minh trị bịnh Tử-cung, và bạch dái hạ.

Hoặc bởi kinh nguyệt không đều, hoặc bởi sự sanh đẻ trắc trở, hoặc bởi hơi độc máu xấu, hoặc bởi gốc độc bịnh phong tình của đàn ông truyền nhiễm mà làm cho 2 sợi dây chằng yếu, tử-cung sa, tử-cung sai, tử-cung sưng, tử-cung có mụt, tử-cung có vít thương, đau rang hai bên, đau thắt ngang lưng, đau trằng dạ dưới, đường đại bón uất, đường tiểu không thông, huyết bạch ra dầm dề, hoặc vàng, hoặc đục, lộn máu, lộn mủ, uống thuốc nầy vào, khỏi cần bôm rữa mà bịnh mau hết dứt. Đờn bà có thai, đờn bà mới sanh đẻ bị đau tử-cung uống càng thần hiệu.

Mỗi hộp 1$00, uống 5 ngày

Y học sĩ VỎ-VĂN-VÂN Thudaumot.

Theo như độc-giả sẽ thấy trong những bài phỏng vấn sau đây, những ý-kiến của các cha đều có hơi mâu-thuẫn với nhau; sự đó ta chớ vội tưởng rằng các cha đứng xem thời cuộc mỗi người trên một cái địa-vị khác nhau; trái lại dư luận của các cha đối với "phong-trào Đức-Cha Annam" đều gồm về có một qui tắc mà thôi, song tại vì có cha tâm-lý quá bình-tịnh ôn-hòa nên đành ẩn phục tận đáy lòng mọi sự mình thấy biết, còn thoản hoặc có nói ra thì cũng tráo-trở sửa đổi tư-tưởng cho đến khi thốt nó ra rồi thì người bất thức thời vụ cũng khó mà hiểu cho rỏ rệt cái ý-nghĩa cho xát đáng cho được!

Xin độc-giả cứ suy tầm những dư-luận của các cha phô diễn ra sau đây mà tự hiểu lấy thời cuộc. Vì là "toutes les vérités ne sont pas bonnes à dire" (có nhiều chơn-lý không nên nói ra).

Nửa giờ đồng hồ với cha Phaolồ Vàng

Cha Phaolồ Vàng làm Ký-lục cho Đức-Cha địa-phận Sài-gon, song khi Đức Thầy J. Baotixita trẩy sang Rôma thì cha được chọn làm Ký-lục cho Tân Giám-Mục. Cha Phaolồ Vàng, không cần nói ra ai ai cũng biết cha nhiều. Cha thuộc về phái thiếu-niên tân học và có hơi.... cấp tiến. Cha nói và viết tiếng Pháp chẳng thua chi người Pháp Bước dường tương lai cũa cha sau nầy thấy có bề rực rở.... Nhưng không! Mình không nên nói "lố" sự gì hết, vì tương lai chẳng phải là quyền sở hữu của chúng ta.

Tại nhà Đức Cha.... 11 giờ trưa ngày 4 Décembre.

— Bonjour thầy, cha Phaolồ chào tôi. (Trọn nửa giờ đồng hồ, cha Phaolồ vẫn nói tiếng Pháp không mà thôi. Nghe cha nói, không muốn về, muốn đứng nghe hoài).

— Chào cha! Con đến "vấn nạn" cha về chuyện Đức Cha J. B^te Tòng. Con tính góp nhặt hết các tài liệu để làm nên một quyển sách gồm đủ mọi đều tối yếu về một đấng Linh-mục annam được nhắc lên ngôi Giám-Mục lần đầu hết.

— Tốt lắm! Được như vậy thì tốt lắm.... Vả lại những

đều ấy, nếu ta chẳng chép để giành hoặc gìn giữ nó cho kỹ, thì sau nầy nó sẻ theo thời gian mà tiêu tan mất đi hết, và chừng đó có ai muốn tra cứu sự gì thì chẳng biết đâu mà tìm....

— Trước hết con ước ao cho cha nói cho con biết cha có thể so sánh cuộc tiếp rước của giáo hửu Thượng-Quốc tổ chức với cuộc tiếp rước của đoàn thể giáo hữu Việt-Nam không?

— Thầy hỏi tôi một đều mà tôi khó trả lời được. Ta không thể nào so sánh hai sự đó được, vì Nam-Kỳ và Pháp-Quốc đều đứng trên những điều kiện địa dư, chánh-trị, tài chánh vẫn khác nhau xa lắm....

— Thưa cha, con cũng biết vậy, song con hỏi cha như vậy là vì con đứng theo hai phương diện nầy: 1° Không có sự gì buộc người Pháp cùng các báo pháp phải nghinh-tiếp Đức Cha J. B^te^ một cách hân-hoan như vậy; 2° Các báo chí quốc văn vẫn giử một cái thái-độ điềm nhiên lảnh đạm đối với những cuộc nầy, vì để riêng của thiên-kiến tôn-giáo ra ngoài câu chuyện, các báo cũng có thể ngó qua cái "góc chánh trị" mà mừng giùm cho một người Annam tiên khởi được nhắc lên đến một cái địa vị mà bấy lâu nay vẫn là quyền sở-hửu của người Pháp...?

— Phải, để tôi nói cho thầy nghe: Đả biết rằng không ai buộc người Pháp phải nghinh-tiếp trọng hậu một người ngoại-chủng mặc dầu, song Đức Cha J. B^te^ là người thuộc-địa pháp mà được nhắc lên đến cái địa vị ngày hôm nay, thì người Pháp càng phải tỏ dấu vui mừng hân-hoan vô cùng, là vì người Pháp thấy đó là cái triệu-chứng rỏ-ràng công việc khai hóa dân trí của họ trong xứ nầy đả được kết quả mỹ-mản tốt đẹp.... Còn ta không cần trách cữ chỉ của các báo, vì thà là các báo giử cái thái-độ điềm-nhiên hơn là hô-hào những chuyện mà họ chẳng có thể nào rỏ thấu cho đích xát được. Vã lại thầy nên nhớ sự nầy rằng: «Đức Cha Tòng được chọn làm Đức Cha là vì tại Người là tín-đồ Công-giáo, chớ chẳng phải tại Người là người Việt-Nam.» (Cha có ý dễ riêng một bên cái phương-diện chánh trị).

— Vả lại (cha Phaolồ nói tiếp) ta không nên lợi dụng cái phong trào nầy mà xu-hướng theo nhiều mục-dích khác

hoặc cho đặng tự-tạo một cái tư lợi riêng. Có nhiều kẽ thừa dịp nầy mà "bàn dư" nhiều chuyện, song những sự đó chẳng có ich vào đâu hết, vì thầy cũng biết ai ai cũng mến củng thương Đức-Cha J. Bte. hết mà. (Il est universellement sympathique).

— Thưa cha, Đức-Cha J. Bte. đi trước dẫn đường, sau nầy sẻ có các cha bổn quốc cũng lần lược nối gót theo sau đến cái địa-vị ấy chớ?

— Sự đó là tự-nhiên ta cần gì phải lo làm chi, có khi nào thầy tự hỏi rằng mai nầy mặt trời có mọc hay không à? Mọi sự tuần huờn sẽ tới lần lần và sẻ luân chuyền thay đồi nhau luôn.... Nước Pháp đứng trên cái địa-vị phú-cường ngày hôm nay song lịch-sử cũng chỉ rỏ rằng nước Pháp đã cũng có lần phải sống khổ dưới quyền dân Rô-mains. Ta cũng vậy, biết mấy phen ta dã đánh đỗ bọn Chiêm-Thành, biết bao lần dã làm cho Xiêm-quốc phải kinh tâm tán đởm, song lại cũng phải mang ách Tàu-bang!..... Mọi sự lần lần sẽ tới, song ta không có thể nắm tương-lai trong tay ta được. Chúng tôi đây hết thảy chẳng vì tư-lợi riêng, hoặc vì danh vọng hảo, nên chẳng hề khi nào ước mong đến cái địa-vị cao cả ấy bao giờ. Chương trình hành động của chúng tôi là sự khiêm-nhượng, sự hi-sinh, sự "quên hết nỗi mình" để lo phần rỗi linh hồn cho quần-chúng mà thôi. Đã biết rằng một ngày kia, dầu 20 hoặc 100 năm nữa mặc dầu, Hội-Thánh sẽ dòm thấy sự cần-thiết phải giao trọn quyền cho hàng đạc-đức bổn-quốc, vì người bổn quốc có thể ở một chổ luôn luôn được; song chúng tôi không hề khi nào ngưỡng vọng đến cái ngày ấy bao giờ, chúng tôi chĩ lo sự hiện tại mà thôi, là sự rỗi linh-hồn thiên-hạ, vả lại đều mà chúng tôi vẫn canh cánh bên lòng là cứ lo làm việc cách nhẫn-nại khiêm tốn, dốc chí hằng ngày vẫn lo học hỏi thêm hoài mà thôi, mọi việc khác đều do nơi Thánh-ý Chúa và lại sự bất ngờ của tương-lai.....

— Thưa cha, theo ý tưỡng riêng của cha, nếu mình để riêng sự vưng lời theo thánh ý Chúa và kẻ bề trên, cha có biết Đức Cha có tỏ ý muốn ở Phát-Diệm hay là trở về Tânđịnh?

— Tôi cũng không thể trả lời cho thầy câu đó được. Chúng tôi ở dây hết thảy đều vâng theo ý Chúa, kẻ bề trên

sai đi đâu thì phải đi đó. Vả lại cái biểu hiệu của Đức Cha là "In electis meis mitte Radices" nghĩa là "mầy phải đâm rễ trong những kẻ tao đã chọn!"

Lại nữa ta không nên lấy làm lạ sao mà Tòa thánh không định cho Đức Cha Gioang ở lại Saigon lại phải ra tới Phát-Diệm, là vì bất kỳ ở phương nào, một đấng thầy cả khi được chọn làm Giám-Mục thì không khi nào được ở lại nơi chỗ chôn nhao cắt rún của mình. Như Đức Cha V.... ở bên Pháp, khi cha được cử làm Giám-Mục thì tức-tốc phải đi nơi khác liền, song vì công việc họ chưa được xong xuôi, nên Đức Cha V.... phải ở lại thu-xếp mọi sự cho an bài, cách 8 năm mới rồi và cũng phải đi trấn nhậm nơi khác.

— Theo dư luận của phần đông, thì Đức Cha Gioang bởi các cố Đông-Dương tuyển cử lên ngôi Giám-Mục, sự đó có thật không vậy cha?

— Không phải vậy đâu! Bên nây chỉ có đệ trình cho Tòa Thánh tên của ba cha có thể lảnh quyền Giám-Mục. Tuyển trạch Đức Cha Gioang là sự quyết định của Đức Thánh Phapha đó mà!

Dòm lên đồng hồ, thấy gần 12 giờ rồi, không dám làm rộn cha nữa, kiếu từ ra về mà bên tai vẫn còn văng-vẳng tiếng nói êm-ái và vui-vẻ của cha luôn....

Mười phút đồng-hồ với cha Gabriel Long

Cha Gabriel cũng là một nhơn vật trọng yếu trong cuộc thăng quờn Giám-Mục lần tiên khởi của một đấng Linh-mục bổn quốc. Người ta nói cha Gabriel trước mắt kiểm-soát của Tòa-Thánh thì cha chẳng phải là một nhơn-vật thường, song vì hoàn-cảnh chưa có tạo được anh-hùng đó thôi. Cái sự đó, thì những kẻ đã được ở gần gủi cùng cha đều đã từng mục-kích rỏ ràng. Có một Linh-mục bổn quốc bình phẩm cha Gabriel một câu rất đúng: «Cha ấy (nói về cha Gabriel) ít nói, ít ưa phô trương, khiêm-nhượng lắm, song làm việc giỏi lắm, trong trí cha có một cái chương-trình hành-động vĩ đại vô cùng.»

Thật cậu ấy nói về cha Gabriel thì đúng; dưới một cái bề ngoài "lôi thôi" cha Gabriel dấu ẩn một khối tư-tưởng hay một cái tinh thần hoạt động hùng-tráng.

Như trên đề tựa tôi viết "*Mười phút với cha Gabriel*" thì là thậm phải, Vì cha Gabriel ít nói lắm, cha ít nói chẳng phải là nói ít, song là..... ít nói! Mà người ta thường nói những kẽ ít nói là những kẽ làm việc thật.

— Thưa cha, theo ý cha tưởng cuộc cải cách của Tòa-Thánh đây là sớm hay muộn vậy cha?

— Người ta nói muộn hết thảy, thì tôi cũng nói muộn.

— Cha có cái dư luận gì riêng đối với Hội Dòng-sai không?

— Tôi tưởng tôi không có dư-luận gì riêng về Hội Dòng-sai hết!

— Con thấy trong một tờ báo chữ Pháp kia có đoạn nói rằng "Thánh-Thất Cao-Đài đã làm cho Đức-Giáo Tông phải âu lo nên mới phong chức Giám-Mục cho cha Tòng", sự đó có thật vậy không cha?

— Sự đó vô lý lắm. Hội-Thánh nào có sá chi những việc nhỏ nhen như vậy. Tòa-Thánh phong quờn Giám-Mục cho Linh-mục bổn quốc là vì tại một việc sớm hay muộn gì cũng phải thiệt-hành đó thôi.

— Cãm tưởng của cha đối với đạo Cao-Đài làm sao đó cha?

— ...., ...

....

— Cha có tính cải cách sự gì về bổn-sở Tân-định không cha, tỷ như việc hát nhà thờ ngày Chúa-nhựt.....?

— Cũng tính làm..... mà thủng thẳng, vì tôi mới về nên chưa có tính gấp được.

....

Hai giờ đồng hồ với cha Phaolồ Đoàn-quan-Đạt

Cha Phaolồ Đạt, nguyên Tổng-lý Nhà-In Tân-định (Imprimerie de la Mission) đương kiêm cha sở họ Bàrịa, là một nhân-vật thuộc về phái "bảo thũ" song có lẽ nhờ hoàn-cãnh chế tạo thêm cho cha một vài tư-tưởng ly-kỳ, có hơi-hơi quá khich . . . . . song cũng là "bão thũ". Tóc điềm sương, thân hình lao nhược, cha P. Đạt biểu diện một cái bề ngoài không sắc-são, nhưng khi nghe cha thuật chuyện hoặc nghe cha giãng, thì mình mới biết l'habit ne fait pas le moine. Thật là cha khoa ngôn-ngữ lắm! Nhờ cái "thiên-tư khẩu đàm" của cha mình mới tò-mò lượm lặt nhiều chuyện hay. . . . .

Bữa đó, hội diễn-kịch Thiện-Hòa-Anh có thiết một bữa tiệc mọn để tiễn biệt cha Phaolồ là cha linh-hồn (aumonier) cũa hội. Cha Phaolồ luận đàm vui-vẻ, hết thãy các hội-viên T. H. A. đều "bị treo trên cặp môi" của cha cho đến mảng tiệc.

Theo như đại ý cũa cha, thì sự phong quờn giám-mục cho một thầy cã bổn quốc nầy đáng lẽ phãi có từ hai mươi năm nay rồi, song vì tại một sự gì đó. . . (không thể biên ra đây) nên mới đình trệ đến ngày nay. Vả lại, khi mấy Đức Cha khâm-sai đi ngang qua Đông-Dương mình đây, thì các Ngài đều thấy sự cần thiết phải cho người bổn-quốc thăng quờn giám-mục như nước Trung-Hoa. Nói về tài đức Đức Cha Gioang, thì cha Phaolồ hoạt kê rằng : «Thôi thôi sau nầy có cha nào được thăng quờn giám-mục thì đừng có ai qua bên đó nữa, vì Đức Cha Gioang đã "nháng" ỡ bển một cách rực rỡ quá trí, rồi tới phiên mình qua thì họ coi mình lu câm!»

Ai nấy cũng lấy làm tội nghiệp cho cha, khi cha thuật nhửng chuyện cha phãi bị kẻ dẵn người thúc vì tại cha "quá sốt sắn" với nhửng cuộc tiếp rước Đức Cha Tòng. Ai ai cũng cười nôn ruột khi cha thuật lại cái đời dĩ vảng của cha ở Bố-Mua kẻ nói cha nói chơi, người nói cha nói thiệt.

Thiệt cha Phaolồ tuy tuổi già răng long tóc bạc, song

cái lưởi lanh-lẹ vẫn còn tráng kiện vô cùng. Cha bình phẫm nhiều cái "chế độ củ kỷ" nghe qua thú vị lắm ! Nó thú vị đến nổi mình không dám nói ra đây, vì nhửng lời phê bình có hơi... quá khích.

Trong những câu chuyện của cha, cha thường tán tụng cha Matthêu Đức là một cha văn học hoàn-mỷ, nếu cha Matthêu không cao niên-kỹ thì ngôi sao của cha sau nầy có lẻ còn sáng hơn nữa!!!

Mình ngồi tiệc, giã ngu làm thinh để nghe cho nhiều... và ăn... cũng cho nhiều. Nội trong hai giờ rưởi đồng hồ mình được cái hân-hạnh được cha Phaolồ hé cái màn bí mật cho mình dòm vô đôi chút. Sau cái tấm màn ấy không có chuyện gì hay cho mấy, nên mình mới không dám thốt ra.

Mản tiệc ai nầy đều bắt tay giả biệt cha lần chót, hẹn có ngày xuống diễn tuồng tại Baria. Ai ai củng ngùi ngùi cảm động cho cha Phaolồ phải bỏ Tân-định mà đi... thiệt chẳng khác chi "người thông thái kia mà phãi bị đày đi nơi chốn sầng giã tịch mịch...»

Dư luận của cha Matthêu Đức.

Cha Matthêu Đức là cha sở họ Hạnh-thông-Tây.

(Họ Hạnh-thông-Tây mà người ta thường khen cái tài hát kinh nhà thờ của đồng-nhi-nữ). Nhà thờ Hạnh-thông-Tây tuy nhỏ song đẹp lắm, không thua gì những nhà thờ đẹp nhứt bên Pháp.

Cái nhà thờ với cái nhà cha Matthêu chưng trước mắt mình hai cái cảnh rất mâu-thuẫn xem qua bắt phải nghỉ ngợi... Cái nhà thờ cao ráo đẹp đẻ oai nghi, cãnh nhà cha Matthêu um tùm đơn sơ giản dị, thật là cái biểu-hiệu lý thú cho ta biết rằng đó là đền đài của Vua cả trời đất, còn đây là nơi ẩn dật tạm thời của người đả "bỏ hết thế gian mà theo chơn Chúa" và đả hi-sinh để lo việc rỗi linh-hồn quần chúng mà thôi.

Cha Matthêu lớn hơn Đức Cha Tòng một tuồi mà thôi, song xem hình dung cha coi như cao niên-kỷ hơn Đức Cha

Tòng nhiều lắm, Có kẻ nói khi Tòa-Thánh định tuyển lựa Giám-mục bổn-quốc, thì cha Matthêu có được Tòa-Thánh để ý đến nữa... Song việc đó là việc kín của Hội-Dòng-Sai, mình không nên tìm tỏi hỏi han làm gì?...

Cha Matthêu nói ít...nghĩa là tại cha ít nói, song những lời cha nói ra đều là châu ngọc.

— Thưa cha, cái sự gia-thăng quờn giám-mục cho hàng linh-mục bổn-quốc đây, là một sự hợp thời hay là phải có từ lâu rồi vậy cha?

— Cái sự đó mình có nói được ở đâu! Nếu mình nói nó phải có từ đả lâu rồi, thì người ta nói mình tự kiêu tự phụ!

— Hồi đó nghe nói tính lập một địa phận riêng ở Cầnthơ gồm hết các tỉnh miềng Hậu-giang, sao lại không chọn Đức Cha Tòng trấn-nhậm địa-phận ấy?

— Lập một địa phận riêng ở Cầnthơ là một cái kế hoạch mà thôi chớ chưa có thiệt-hành được. Bây giờ Phát-Diệm cần có người quản-xuất, lý đương nhiên Đức Cha Gioang phải vưng lịnh kẻ bề trên mà đi ra đó!

-- Cha tưởng Đức Cha Gioang còn chút hi-vọng gì được trở về Nam-Kỳ không?

— Một đôi khi trở về thăm nhà (?).... thì có lẻ, chớ còn trở về mà trấn nhậm Saigon thì tôi tưởng không có dịp nào.... Vì Đức Cha Gioang cũng đã cao niên rồi!... Sau nầy, nếu gánh ấy trở nên quá nặng cho ngài, thì ngài được phép cáo thối trở về NamKỳ; song về đây thì ngài chỉ sống trong cái phạm-vi Linh-mục thôi, dầu rằng ngài không có mất tước Giám-Mục vì là phép Thánh!

— Cha có đi đưa Đức Cha ra tới Phát-Diệm, chẳng hay lòng dân ngoài đó đối với Đức Cha ra thể nào...?

— Khâm sùng lắm! Bổn đạo ngoài ấy tưởng-mộ Đức Cha lắm....

— Người ta nói có kẻ cơm đùm cơm gói đem theo lưng đặng đi đón Đức Cha. Vì bị bảo ở Tuy-Hòa nên Đức Cha phải tới trễ, nên họ phải đem cơm theo rồi ở luôn ngoài đàng mà trông đợi Đức Cha, phải vậy không cha?

— Phải! Lại nữa có khi Đức Cha ngồi xe hơi chạy bên nây sông, mà bên kia sông bổn-đạo đông đút đều quì gối cúi đầu xuống hết, cho đến khi đoàn xe qua rồi hết mới đứng dậy. Xét cho kỹ thì bổn đạo Phát-Diệm giàu nhiệt-

HỘI VẠN QUỐC TIẾT KIỆM

Cách thức Tiết-Kiệm

mau chóng, dễ dàng

và chắc chắn

lại thêm

có may đặng

Trúng Số mỗi tháng

Vé của **Hội Vạn-Quốc Tiết-Kiệm**

Vé 1.000$ - 500$ - 250$

đóng mỗi tháng từ 2$ sấp lên.

Xin hỏi tại Hội Vạn Quốc Tiết Kiệm

Saigon
26, đường Chaigneau

Hanoi
53, Đại lộ Francis Garnier

NamVang
94, đường Galliéni

PHOTO

NGUYEN-DUYEN

15 năm thực hành ở Pháp

MỚI VỀ LẬP Ở SAIGON

đường Catinat số 138

LẢNH ĐỦ CÁC THỨ HÌNH

GIÁ THIỆT RẺ

MỜI CÁC QUÍ KHÁCH

THỬ TỚI XEM

TIẾP ĐẢI TỬ TẾ

tâm trong cuộc tiếp rước Đức Cha hơn người mình. Song vì họ thiếu sự tổ-chức cho có trật-tự đó thôi. Còn nói gom lại thì đồng-bào ở Phát-Diệm khâm sùng Đức Cha Gioang vô cùng.

— Chắc là cha có ý muốn nói Nam-Kỳ không có sốt sắng với công cuộc ấy bao nhiêu đó thì phải! Cha nói cũng có lý, vì trong đám những kẻ đứng ra tổ chức các cuộc nghinh tiếp Đức Cha đây, thì trước hết có một thiểu số người chẳng vì tư lợi, chẳng háo danh chỉ có biết làm một sự mà cái tinh-thần quốc-gia bảo họ phải làm đó thôi; có hạng người khác vì tại mến riêng Đức Cha Gioang; còn có hạng người khác cũng như mấy con trừu của Panuerge thấy người ta làm như vậy thì cũng buộc mình phải làm như người ta, nhiều khi nghịch với ý mình muốn. Sau hết có hạng người (cái thứ hạng người nầy đều có đũ trong các giới xã-hội) kêu là "bọn dục lợi" đứng ra tổ chức nầy kia, kia nọ là vì háo danh, là vì tư lợi! Có phải vậy không cha?

Cha Matthêu cười cách huyền bí mật nhiệm! Cha thật hiểu rỏ tâm lý con người ở đời!

— Người ta "đồn" rằng ngoài Phát-Diệm có cái phong-trào "Pháp-tôn Nam-ty", có thật vậy không cha?

— Sự đó thì tôi không biết song tôi cũng có nghe nói. Lại nữa, khi Đức cha Khâm-Sai A...... đi ngang qua đó thì cũng có sữa đổi cái chế độ ấy rồi. Bây giờ làm sao thì tôi không rỏ?

Mình muốn đứng dậy kiếu cha ra về, bổng trời vụt mưa ào xuống, dường như bảo mình hỏi rán một câu nữa.

— Thưa cha, người ta cũng "đồn" rằng ngoài ấy các cha bổn-quốc khi nói chuyện với các cha tây thì phải chấp tay, trong nhà thờ các cha tây có bàn-quì còn các cố Annam đều quì trên chiếu, những sự ấy khi cha đi ngoài Phát-Diệm cha có dịp nào quan-sát được không?

— Tôi không có để ý đến những sự đó!

— Cha tưỡng rằng cái chế độ bất công ấy tự nơi mình gây ra hay là tại người ta?

— Biết nói làm sao bây giờ?

— Người ta cũng nói rằng khi Đức Cha Gioang được

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE

lịnh ra trấn-nhậm Phát-Diệm thì các cố tây vùng ấy đều xin đổi đi nơi khác hết, cái chuyện đó chắc cũng là một cái chuyện "bia đặt đồn quyền" của thiên-hạ nữa phải không cha?

— Các cố tây phải đi nơi khác là vì tại Tòa Thánh đả định giao trọn quyền đốc-xuất địa phận ấy cho hàng đạc-đức bổn-quốc mà thôi.

Mình còn nhiều chuyện "khó hiểu" muốn nhờ cha cắt nghỉa giùm, cha cũng bảo "cứ hỏi đi"; song mình biết "ông già" nầy khôn ngoan châu đảo lắm, khó mà "cạy răng" người được, nên chịu phép đứng dậy kiếu từ ra về!

Một bức thơ Tòa Truyền-giáo gởi cho Đức Cha J. B. Tòng.

Rôma, 10 Février 1933.

Kính Đức Cha,

Tôi rất vui lòng tư tín cho Đức Cha hay phước hạnh nầy, là Đức Thánh Cha Phiô XI, Giáo-Hoàng, đã hạ lịnh rằng: Chính tay Ngài sẻ truyền chức Giám-Mục cho Đức Cha tại Đền thờ Vaticanô (tức là Đền thờ cả ông thánh Phêrô).

Vì vậy Đức Cha sẻ vui mừng thỏa lòng sở nguyện mà thượng trình thấu điện Thánh Tông-Đồ, y như thơ Đức Cha mới gỡi cho Tòa Truyền-giáo đây.

Tư điện sẽ lai tín cho Đức Cha rỏ ngày ban phong, hầu khỡi trình Rôma kịp lễ.

Tin nầy cần mật cho Đức Cha riêng hiểu.

Tôi lại tận tình vui mừng cùng Đức Cha, cùng cả và Hội Thánh, cùng cả dân Nam-Việt, vì đặng Đức Thánh Cha tỏ lòng yêu dấu phi thường, tôi xin chúc cho Đức Cha và các kẻ thuộc về Đức Cha đặng mọi ơn phước.

Rất thiết tình cùng Đức Cha trong Chúa.

Carolus SALOTTI,

Cœsar PECORARI. *Arch. tit. Phil.*

TIỂU SỬ

ĐỨC CHA TÒNG

Tôi có đi tìm nhiều cha một "lớp" (contemporains) với Đức Cha Tòng để xin tiểu sử của ngài, kể từ khi ngài vào trường Latinh cho tới khi đến trấn nhậm họ Tânđịnh; song các cha đều nói không biết rỏ lắm, và bảo tôi nên mô-phỏng theo Thơ Chung của Đức Cha địa-phận Saigon thì củng đủ rồi. Bởi vậy tôi xin trích đăng sau đây bổn Thơ-Chung của Đức Cha Saigon, tường thuật tiểu-sử địa-phận Phát-Diệm và tiểu-sử Tân Giám-Mục Việt-Nam.

Theo như trong Thơ-Chung nầy, thì ta thấy Đức Cha Dumortier đối với Đức-Cha Gioang thiệt hết sức âu yếm yêu thương và hết lòng hoan-nghinh tài đức Tân Giám-Mục Việt-Nam.

Trích một đoạn trong Thơ-Chung Đức-Cha Địa-phận Saigon

Ớ Anh Em rất yêu dấu,

Hội-Thánh ban toàn xá, mà làm lễ bách tuần Chúa cứu chuộc loài người cho trọng thể, lần nầy là lần thứ nhứt. Ơn Toàn xá năm 1933 nầy là ký tích riêng trong sử Hội Thánh, mà cũng là cuộc cả thể để tích trong lịch-sử cả địa phận Đông-dương vì trong Toàn xá nầy, tại đền thờ ông thánh Phêrô, chính tay Đức Giáo Tông Piô XI sẽ truyền chức Giám-Mục Annam đầu tiên cho Đức Cha Gioang Baotixita Tòng là thầy cả địa phận Saigon, bửu hiệu Giám-Mục Sozopoli và là phó Giám-Mục sẽ nối quyền Đức Cha Alexandrô Marcou mà cai địa phận Phát-Diệm như sắc chỉ Tòa-Thánh đả thông ra ngày 10 Janvier 1933.

Bửu hiệu Sozopoli, nay gọi là thành Sizeboli, Tòa Thánh

ban cho Đức Cha Gioang Baotixita Tòng là tên một thành gần biển Đen tùng quyền Tổng Giám-Mục thành Andrinople trong xứ Thracia về phương Tây.

Nhiều người trong anh em đã nghe nói về Phát-Diệm do Cụ Sáu mà nổi danh. Dân sự miền ấy đông đắn lắm khó bề sanh nhai thì Cụ đả xin khẩn phần vạt đất bồi theo mé biển, đoạn đấp bờ xẽ kinh mà vỡ ruộng nên thành thục.... người đốc sức nên dân lớp thì hưng sùng khai phá lớp làm khóa làm thuê. Nhiều người ngoại giáo qui đó mà làm lụng, thì Cụ Sáu lo cho nó theo đạo. Ngày nay nhiều làng nhờ ruộng đó mà làm ăn. Cụ đả lập nhiều thể lệ khôn ngoan mà cai trị các họ về quyền người và lập ra một cảnh toàn đạo chin chắn. Cụ làm cha sở miền Phát-Diệm ấy từ năm 1865 cho tới năm 1899.

Phát-Diệm nầy rày nên một địa phận tốt lành nhờ Đức Cha Marcou là Đấng thông minh sốt-sắng mở-mang, người thọ quyền Giám-Mục từ năm 1895 và cai trị địa phận Tonkin phía biển từ năm 1901. Đức Cha đã tạo lập một trường Lý-đoán và trường Latinh lớp tiểu học, một trường sơ học cho trẻ nhỏ mấy họ thiếu trường dạy, một trường các bà tây dòng Đức Bà làm chủ các đấng làm Tông-đồ, 1 trường thầy Dòng; còn Nhà Thầy Giảng cùng nhiều nhà tu chị em mến thánh-giá đã có xưa nay, thì Đức Cha ban lề luật cho trúng luật chung Hội Thánh.

Địa phận Phát-Diệm mới nầy có 97 thầy cả bổn quốc và 99.000 bổn đạo, đó là một chỗ số bổn đạo nhiều, gần một phần 5, cả dân và lương và giáo chỉ có 500.000 mà thôi. Vậy nội 30 năm sau nầy Đức Cha Marcou và các cha đã mở mang công việc Cụ Sáu nơi miền Phát-Diệm và những họ lân cận ra lớn lao lạ lùng. Bây nhiêu đều cho anh em rỏ địa phận Đức Cha Gioang Baotixita Tòng sẽ lảnh là việc lớn lao.

Còn phần Đức Cha Gioang Baotixita Tòng, thì anh em dư biết trong cả địa phận Saigon. Người đả làm Thơ-ký nhà Đức Cha 20 năm, người giảng cấm phòng, giảng dịp lễ trọng nhiều nơi, người đã dọn tuồng Thương-Khó và diễn lần thứ nhứt năm 1913 ngày làm lễ ngủ tuần nhà trường Latinh cha Bề trên Théodoro Wibaux dã sáng tạo y kiểu trường nước Langsa.

Đức Cha Tòng sinh ra tại Gòcông ngày 7 Août năm 1868 (năm nay ngài đặng 65 tuổi) Nghiêm-phụ của Đức Cha có học tiếng la-tinh tại trường Penang nên khi trở về Nam-kỳ thì người có giúp Hội Dòng Sai theo hàng Thầy Giảng; sau vì biết Chúa không có gọi mình làm thầy cả, nên mới xin bổ làm thông-ngôn tại Trường-bố Gòcông, sau đổi qua Travinh. Đức Cha Gioang khởi sự đi học là khi ở Travinh. Qua năm 1878, thì Đức Cha qua học tại trường các Thầy Dòng (Frères) ở tại Mytho cho đến năm 1880 mà nhà trường Mytho bị đóng cữa, thì cha lên học tập tại trường Collège d'Adran cho đến năm 1882 khi Các Thầy Dòng phải bỏ thuộc địa mà về Pháp. Khi ở trường d'Adran thì Đức Cha mới biết cha Dépierre lần đầu hết.

Cha Gioang Baotixita vào trường Latinh đầu năm 1883. Khi ấy cha bề trên Thiriet cai trường thế cho cha Wibaux đã qua đời đã trên năm năm trước, nhằm tháng Octobre 1877. Cha Bề trên Thiriet là đấng nhơn đức làm Bề-trên trường Latinh 20 năm luyện tập hàng đạc đức địa phận Saigon đã trọng công lắm. Song Đức Cha J. B. Tòng nhờ hơn hết là Đức Cha Dépierre.

Đức Cha Dépierre lúc đầu dạy tại trường Latinh thì cũng (làm Aumônier) làm lễ, dạy lẻ đạo tại trường d'Adran, khi ấy cha Gioang Baotixita học nơi Thầy Dòng tại Mỹtho 2 năm rồi lên nhập đó từ năm 1880 tới cuối năm 1882. Người làm từ và giúp lễ cha Dépierre.

Đến năm 1882 cuối tháng Décembre thầy Dòng bỏ Nam-kỳ, cha Dépierre thấy Gioang Baotixita có lòng đạo-đức và minh mẫn thì lo cho người vào nhà trường Latinh, người học hành giỏi giắn và chúng bạn đều thương. Nội mấy năm ở nhà trường Latinh người cứ giử cha Dépierre làm cha linh-hồn luôn, cho tới năm 1895 cha Dépierre đắc cữ làm Giám-Mục thay mặt Đức Giáo Tông cai trị Địa-phận nầy.

Qua ngày 19 Septembre năm 1896 chính Đức Cha Dé-pierre phong chức Linh-mục cho cha J. B. Tòng, ai kể xiết lòng Đức Cha khoái lạc dường nào vì chính Đức Cha đả thấy dấu Chúa gọi Gioang Baotixita vì đả dìu-dắc trót mười lăm năm. Phong chức đoạn Đức Cha chọn người làm Thơ-ký Đức Cha tại Saigon. Đức Cha Dépierre coi

sóc địa phận chẳng được bao lâu, người tạ thế sớm nhằm tháng Octobre 1898. Khi ấy cha Bề-trên Gernot quyền tạm coi sóc địa phần. Người khen Đức Cha Dépierre chọn đặng một cha làm Thơ-ký Tòa Giám-Mục bặt-thiệp đúng đắn dường ấy là phước hạnh lắm.

Năm 1899 Đức Cha Mossard đắc cữ làm Giám-Mục thế cho Đức Cha Dépierre, người cứ giữ cha Gioang Baotixita Tòng làm ký lục luôn, cho đến năm 1917, cực chẳng đả phải cho cha Gioang Baotixita ra nhậm sỡ, vì người bịnh không làm đặng nữa. Trót 20 năm cha Gioang Baotixita làm thơ ký nhà Đức Cha ai nấy đều lấy làm hân-hạnh vừa ý. Trong bấy nhiêu năm tại dinh Giám-Mục cha Gioang giúp lo việc Địa phận, ý Chúa đả dọn người thông hiểu sẵn sàng hầu gánh vác phần trách nhậm Chúa gởi ngày nay.

Dầu bua việc nơi tòa Giám mục, song cha Gioang Baotixita cũng vui lòng đi giảng cấm phòng trong các họ và cho nhà dòng nhà phước. Người đầy lòng sốt sắng, lại ngôn-từ tao nhả hay làm cho ai nấy động lòng. Người dã giảng cấm phòng cho các cha địa-phận Saigon lần nào cũng đặng bổ-ích phi thường.

Đức-Cha Grangeon nghe tiếng, thì đã mời người ra giảng cấm phòng cho các cha Qui-Nhơn năm 1928, các bài diễn giải ai nghe đều thích, nhựt trình Mémorial ở Qui-Nhơn đả lược ký mà đăng luôn tiếp nhiều tháng. Kỳ nhóm tại nhà trường hội Giảng-đạo năm 1930, Đức-Cha Gendreau và Đức-Cha Marcou tỏ ý muốn mời cha Gioang Baotixita Tòng ra giảng cấm phòng cho các cha về địa-phận hai Đấng ấy, thì Ta chẳng ngại quyết rằng: Cha Gioang Baotixita Tòng chẳng những là một thầy giảng ngôn ngử trên bực mà lại là một thầy cả nhơn đức, sốt sắng, khôn ngoan, đáng tin cậy. Đức Cha Gendreau nghe người giảng cao sâu đạo lý minh bạch thì thích chi mà mời người ra giảng một lần nữa năm 1931 cho các cha dã không đến đặng lúc cấm phòng năm trước.

Cha Gioang Baotixita đã giảng tiếp luôn hai phiên cấm phòng cho các cha địa-phận Phát-Diệm, phiên trước 65 cha cấm phòng từ 15 tới 22 Décembre, phiên sau 71 đấng cấm phòng từ 3 tới 10 Janvier 1931. Lúc đó cha Poncet làm Bề trên địa-phận có kể lại kết quả tốt lành về hai phiên cấm

phòng ấy trong tờ nhựt-trình hội Giảng-đạo (năm 1931 156).* Lại trong một bài nói về công việc Đức-Cha Gioang Baotixita, Cha Poncet tận tình khen ngợi, kể từ đầu lúc làm Thơ-ký tại Tòa Giám-Mục Saigon, đoạn làm cha chánh sở Bàrịa 9 năm và từ năm 1926 về coi sóc Tân-định là một họ lớn. Cha Poncet có nhắc lại về nhà thờ Tânđịnh tiên khỡi là cha Eveillard (Cha Sơn) đã cất năm 1874 và đến nắm 1896 cha Louvet đã thêm hai căn, và đam vách hàng ba ra ngoài cho rộng hơn, kể vậy cho rỏ công trình mỗi đấng đã tạo tác, mà người thêm rằng: Cha Gioang Baotixita có trí khéo-léo độ lượng làm cho nhà thờ ra đẹp đẻ, trao tria vẽ vời và nới bầu cung-thánh ra khoản khoát, làm cho nhà thờ Tânđịnh nên một nhà thờ đẹp khá trong cã Đông-Dương.

Cha Gioang Baotixita hay bày-biến, mà chắc ý, mặt tiền trước nhà thờ Tânđịnh gần đường xe cộ qua lại nhiều mà người không sợ, dựng một lầu chuông cao 52m60 đồ sộ đẹp đẽ, Tây Nam đều ai nấy khen thảy thảy.

Còn phần ta, đặng tin Tòa-Thánh chọn cha Gioang Baotixita làm Giám-Mục thứ nhứt trong Annam, thì ta chẳng chút gì lấy làm lạ, vì người đáng quyền trọng ấy mọi đàng. Ta sẽ thương tiếc vì người lìa ta, đều ấy không khỏi đặng: Người lìa thì ta mất một đấng rất tài tình giúp lo, địa-phận ta mất một viên Hội-đồng rất khôn ngoan, rất cẩn mật.

Đức-Cha Tòng đã có công nhiều với địa-phận Saigon vì công linh người đã giúp địa-phận và vì đặng Tòa-Thánh chọn lên quyền Giám-Mục Annam trước hết. Đó là sự vang-hiển của Thầy-Dòng anh em trường có đạo và của các cha làm Giáo-sư trường Latinh Saigon là kẻ đã luyện tập người.

Ớ anh em rất yêu dấu, nay đã gần tới ngày cha Cioang lảnh quờn Giám-Mục, việc bổn phận ta là cầu nguyện cho Đấng Đức Chúa Trời và Tòa Thánh đả chọn; người sẻ thượng trình tại Saigon ngày mồng-một tháng Mai, đi thẳng tới Marseille và đi Rôma.

1) — Vậy Ta truyền cho các Linh-mục địa-phận Saigon nội tháng Mai (trừ ra những ngày lễ bực II và ngày không đặng phép thêm kinh riêng nầy) khi làm lễ phải thêm Lời nguyện về Đức-Chúa-Thánh-Thần, có ý xin Chúa ban ơn riêng cho **Đức Cha Tòng.**

2)— Còn cá nhà Dòng và các bổn đạo có lòng sốt sắng Ta xin đi chịu lễ ít là một lần, riêng có ý cầu ngugện cho Đức Cha mới.

3)— Tới ngày lễ Đức Chúa trời Ba Ngôi nhằm 11 tháng Juin là ngày Đức Giáo-Hoàng sẽ phong chức cho Đức-Cha Gioang Baotixita, trong các nhà thờ lớn nhỏ địa-phận Saigon, nơi nào có thể làm đặng, thì buổi mai trước khi làm lễ họ hát kinh *Veni creator*, và buổi chiều đang khi chầu Phép Lành Mình-Thánh-Chúa thì hát kinh *Te Deum* hiệp ý cùng kinh Te Deum hát khi Đức Giáo-Hoàng đã truyền chức xong tại nhà thờ ông thánh Phêrô ở thành Rôma. Giờ Saigon trước giờ Rôma là 6 giờ, nếu Đức Giáo Hoàng khởi sự phong chức đúng 7 giờ như khi phong chức cho 6 Giám-Mục Trung-Huê năm 1926. thì *Te Deum* của ta có khi cũng đúng một giờ ấy.

Vậy ngày 11 Juin năm 1933 nầy sẽ nên ngày vui mừng cã thể cho địa-phận Saigon cùng các địa-phận Đông-Dương mà Phát-Diệm phần riêng hơn nữa. Hôm mồng sáu Février nầy Đức-Cha Marcou viết thơ cho ta rằng:

« Đặng tin Đức-Cha Tòng đắc-cử lên quyền Giám-Mục « Annam, Công-Giáo đều mừng rỡ hết tình, nhứt là các « Viên-quan cùng hàng Văn-vật. Hàng đạc-đức, cả Tây, « Nam đều lấy làm đắc chí, tôi không nghe một lời phi « nghị. Vậy với hàng đạc-đức, với viên-quan cùng giáo- « hữu cùng với phía nào khác nữa, Đức Cha Gioang Baoti- « xita yêu dấu an lòng đặng, chẳng có đều chi nên ái ngại. « Chính Đức Chúa Trời đã chọn người. Người sẽ nên thiết- « tỏa thêm mà kết hiệp Nam-Kỳ với Bắc-Kỳ cho triến trang « bền chặc.»

Sẽ đọc Thơ Chung nầy trong các nhà thờ lớn nhỏ cã địa-phận ta.

† **Isidôrô.**

Bữu-hiệu Lipara.

Thay mặt Đức Giáo-Tông nhậm địa-phận Saigon.

Sự phát-minh rất lạ lùng về sắc đẹp bởi một ông bác-sĩ

Đồ trang điểm hiệu

"TOKALON"

Cã toàn cầu đều nhận là tốt nhứt

Crème (Sáp)	**TOKALON**	Non grasse (không có mở) Légèrement grasse (ít mở) Grasse (có mở)
Poudre (Phấn)	**TOKALON**	"Pétalia" "Fascination" "Péro"
Savon (Xà-bong)	**TOKALON**	
Parfums (Dầu thơm)	**TOKALON**	

Đại-lý độc quyền trong Nam-Kỳ và Cao-Miên:

Etablissements RIETMANN POULET ZELTNER

76, Rue Mac Mahon, 76 – Saigon

Các nhà buôn lớn ở khắp nơi đều có trữ bán

TỐT KHÉO RẺ

Ấy là ba cái đặc sắc của tiệm đóng sách và làm hộp bằng giấy.

P. NGUYỄN-VĂN-CHÂU

16, Đường Galliéni, Saigon. — Gần gare Arras.
Tiệm ngánh ở Nam-vang, 26, *Rue Piquet, Pnom-Penh.*

Guốc hiệu "TÂN-HƯNG"
là tốt nhứt

MẠC-VĂN-XỨC

261, Rue Paul Blanchy — TANDINH

NHÀ-IN XƯA-NAY
60-62, Boulevard Bonard-Saigon

in đồ kỷ lưởng, sạch sẻ, chữ đẹp, mực tốt, giá lại rẻ.
Có trử bán đủ đồ văn-phòng, đồ học trò, và thơ Xưa, thơ Mới, thơ Hậu, tuồng Cải-lương và Tiểu-thuyết đủ cở, giá thật rẽ. Hỏi giá sẻ biết.
Vần quốc-ngử hiệu "CON RÙA CON THỎ CHẠY ĐUA" có 66 cái hình, in thật rỏ, dể học, mau thuộc, giá rẽ.

Đăng quảng-cáo trong báo
HOÀN-CẦU TÂN-VĂN
là một đều có lợi nhất vì tờ HOÀN-CẦU xuất bản 3500 số, có trên 3000 độc-giả ở khắp Lục-Tỉnh.

DƯ LUẬN BÁO GIỚI VÀ TƯ NHƠN
đối với
Đức Giám-Mục tiên-khởi Việt-Nam

Le R. P. J. Baptiste Nguyễn-bá-Tòng, curé de Tândinh, est nommé évêque coadjuteur de Phatdiêm. Cet événement, pensons-nous, intéresse le peuple annamite tout entier. Cha Gioang Baotixita Nguyễn-bá-Tòng đương chức cha sở họ Tân-định, nay đặng ơn Giáo-Hoàng gia thăng chức Phó Giám-Mục Phát-Diệm. Ấy Linh-Mục Annam mà đặng lên hàng Giám-Mục là tự cha trước hơn hết, khá kỷ-niệm cái giai-cấp trong bổn đạo lần thứ nhứt của Annam, mà đủ thấy Pháp-luật bình-đẳng của công-giáo vậy. Bổn chí vì cha hân-hạnh thay! Vậy để lời cung hạ! (Báo Tân-Á)

KÍNH TẶNG ĐỨC CHA J. B. TÒNG
Tiên khởi Giám-Mục bổn quốc

Vang lừng mỏ đức giội tây đông,
Ngào ngạt danh thơm NGUYỄN-BÁ-TÒNG,
Giám-Mục vinh vang cao phẩm trật;
Tông-Đồ ứng triệu bước tiên-phong.
Tam-Kỳ chốn chốn đều ca tụng,
Nam-Bắc nhà nhà phỉ ước mong.
Cửu hạng phùng cam rày gặp hội,
Nở nang mày mặt giống Tiên-long,

* * *

Tiên-long trỗi bước há nhường ai,
Chức nghiệp như ÔNG thật xứng tài;
Sáu chục năm ngoài xuân bất lảo,
Ba tồn đầy đủ phước trùng lai.
Văn chương Âu-Á phung châu ngọc,
Thanh-khí càng khôn điểm tuyết mai.
Đạo Thánh Nam-thiên ngời ánh sáng,
Con đường tấn bộ nhắm còn dài,

* * *

Còn dài công nghiệp để sau nầy,
Nền móng xây nền "trước" nhọc thay;

Vì Chúa vì dân vai gánh vác,
Nhờ trời nhờ biển đức cao dày,
Nam-Kỳ phát-tích chan mưa móc,
Bắc địa tương-lai rạng gió mây.
Mới biết cao xanh nào có phụ,
Tiếng đồn bốn biển nổi hây hây.

*
* *

Nổi hây hây trước nhứt là ÔNG,
Đẹp đẽ như tiên, báu tợ rồng;
Mảo gậy xuê-xang tay tế-thế,
Áo xiêm rực rỡ rạng môn tông,
Trời Tây gió thuận.... buồm giương cánh,
Đất việt trăng thanh yến giọi lồng....
Trải tất lòng son lời hiến-bộc :
Cửu như cung chúc vận hanh thông.

Nam-Kỳ Địa-Phận.
Đồng nhân cung hạ.

Bài của ông Liễu-Hựu ở Phát-Diệm gởi đăng trong C. G. Đ. T.

Ngày 30 tháng Mars 1933

Hai cái địa sỡ cách nhau xa lắc xa lơ, cách nhau có tới ngoài ngàn dậm. Ai tưởng rằng hai cái địa sở ấy có một ngày kia cùng nhau gần gủi, gần nhau bằng tình yêu mến, gần nhau bằng trái tim, dầu là Nam Bắc viễn cách xa xuôi. Cái đều không ngờ ấy rày đã thành sự thật. Ngoài Chúa cao minh nào ai đã học tới chữ ngờ? Phát-Diệm với Tân-định, xưa kia nào ai biết ai, thế mà tay Chúa toàn năng, lúc không ngờ, đã dùng sợi giây vàng ràng buộc hai trái tim lại một chốn.

Trong Thánh-Kinh có lời Chúa phán rằng: **"Của bây đâu thì lòng bây đấy"**. Của quí báu xứ Tânđịnh được, có phải là ngôi nhà thờ rực rỡ nguy nga, có phải là cái tháp chuông chót vót tầng mây, có phãi là nếp bàn độc uy linh tráng lệ không? Không, của mà xứ Tânđịnh yêu qui, của

mà khắp giáo dân trong miền Tânđịnh đều đặt trái tim, chôn sâu lòng mến vào, chính là đấng đã lao công trang-điểm cho xứ Tânđịnh bằng những kỳ công mỹ thuật ấy, chính là đấng từ hơn sáu năm nay đã tốn hao tinh-lực vun trồng cho vườn Giáo-Hội Tânđịnh được um tùm trăm hoa đua nở, chính là đấng chiếm một địa vị đặc biệt trong hàng đạc-đức bổn-quốc Việt-Nam, tức là cha Joannes Baptista mỹ-tự Nguyễn-bá-Tòng, mới được Tòa Thánh cất cử lên ngôi Giám-Mục phó Phát-Diệm vậy.

Giám-Mục phó Phát-Diệm! Cha Joannes đang là của yêu quí cho xứ Tânđịnh, thời mấy chữ kia lại đả ràng buộc cả địa-phận Phát-Diệm vào cùng một xà-tích vàng đã nối kết trái tim cha với trái tim Tânđịnh bấy nay. Ba cái trái tim ấy rày đang cùng nhau chiếm một địa-vị trong lòng cha; ba cái trái tim ấy cùng đang đập động; nhưng mỗi cái hẳn có vẻ sắc riêng. Trái tim Tânđịnh, thời vừa vui mà hẳn cũng vừa buồn, vui là vì thấy cha mình kính mến hết lòng rày đả được bước lên ngôi cao trong Giáo-Hội, đã chiếm một địa vị ngang hàng 12 Tông-Đồ Chúa ; nhưng cái vui ấy có lẽ khó thắng nổi phiền. Phiền là vì từ đây cha con xa cách, dầu rằng lòng cha thương con, lòng con mến cha vẫn còn là một. Còn như cái trái tim Phát-Diệm kia thời ? Ấy chính là đều tôi có ý nói trong bài nầy, xin chư vị độc-giã lượng thứ cho cái khai đề quá ư dài dong vừa qua mắt độc-giã.

Địa phận Phát-Diệm, từ khi được tin đích xác Tòa Thánh có ý ủy thác lại cho hàng đạc-đức bổn-quốc, để các đấng Thừa-sai được đủ nhân tài mà khai phá quản rừng mịt-mù Phật Lảo hoang đàng trong tỉnh rộng lớn Thanh-Hóa, thời không thể mà không vui mừng. Mừng vì thấy Đức-Thánh-Cha, là cha nhơn lành thương yêu các địa-phận giảng đạo cách riêng, yêu cho đến đổi đó xưng mình là "Pape des Missions", nay được thỏa ý ước mong khao khát cho các địa-phận ấy được chóng thành lập, để đem linh đi mở nước Chúa Khirixitô nơi người ngoại giáo. Mừng vì Hội Giãng-đạo ngoại quốc Paris đã đạt được một cái mục-đích, chính là đào tạo nên hàng đạc-đức bổn quốc, mà ủy thác việc coi sóc con chiên bổn-quốc cho. Mừng vì thấy cha thương khấng nhậm lời bấy nhiêu đấng tữ vì đạo đã đổ máu ra tưới dất Việt-Nam một cách can dãm quảng đại

kêu cầu, mà ban cho hàng đạc-đức bổn quốc được người đủ tài đức gánh việc coi sóc con chiên kế vị các thánh Tông-Đồ Chúa. Bấy nhiêu lẻ ấy không riêng gì Phát-Diệm phải mừng; nó làm cho khắp dọc ven bờ bể China phải vui mừng nữa: Bài các cha địa-phận Huế gởi chúc mừng Đức Cha mới, minh chứng đều đó. Nhưng Phát-Diệm được thấy cái hân-hạnh ấy Chúa ban cho mình trước tiên, khi không, nào có công gì hơn các địa-phận khác, hẳn phải cám đội ơn Chúa hơn và vui mừng hơn vậy.

Cái mừng chưa được mấy chốc, mà đã phát đến cái sự lo. Lo về tương lai, lo về hậu vận. Cái tương lai ấy, cái hậu vận ấy vẻ-vang hay ủ dột, trước là nhờ ơn Chúa, sau còn nhờ vào tài đức đấng sẽ lên cầm giềng lái sau nầy. Tàu đả đóng xong, nước đả thành lập, nhưng còn cần người hoa tiêu giỏi, mới có hi-vọng khỏi vấp sạn mắc cồn; còn cần vì chủ tể am thời hiểu thế, khôn ngoan mà can đảm, đạo đức mà thông minh, mới trông dân cường nước thạnh. Bởi thế Phát-Diệm phải qua một cái thời kỳ những ngóng với trông, những lo cùng sợ. Đang cái lúc ngóng trông lo sợ ấy, thời trí khôn như tự nhiên đem cái hi-vọng vào cha bổn sở Tân-định, mà Phát-Diệm đã được thừa tiếp nhơn dịp Ngài ra giảng hai tuần cấm phòng cho các cha bổn quốc. Trong dịp ấy Ngài đả làm cho mọi đẳng bậc trong Địa phận từ hai Đức Cha đại nhân đến các Linh-mục Thừa sai, Linh-mục bổn quốc, các Thầy giảng cùng các bổn đạo đều cảm phục mến yêu: yêu vì nết, phục vì tài. Lúc ấy, như dám cướp quyền tiền định Thiên Chúa mà tự bảo trong lòng mình rằng: "Giềng mối nầy có được giao vào tay anh tài ấy, thời mới có hi-vọng nhiều vào hậu vận được."

Mong được, ước thấy, ca dao có nói: Chúa chí nhân không nỡ phụ lòng cả một đoàn chiên ngóng trông, thì ngày kia được tin Tòa Thánh đả châu phê sắc phong cha Joannes làm Giám-Mục phó Phát-Diệm. Mừng thay là mừng! Ai nấy đều được toại chí thỏa lòng. Ai nấy đều được vui-vẻ giải bày tấm lòng hi-vọng lớn lao vào tương lai đã ủy thác cho đấng anh hùng gồm tài kiêm đức, bấy lâu nay vang lừng tiếng tăm trong cỏi trời Nam.

Bài sau nầy của Đức Cha Tòng viết ngày 27 Avril để đáp bút cho ông Liễu-Hưu :

DÂY LIÊN HIỆP

Vừa mở tờ báo *Công-Giáo Đồng-Thinh* số 640 xuất bản ngày 30 Mars, bất thình lình thấy hai chữ đề " **Phát-Diệm** " kế theo lại thấy hai chữ " **Tân-định** ", ở giữa có một đàng, tiếng Pháp gọi là *trait d'union*, nghĩa là đàng liên hiệp. Xem qua đọc lại, ngẫm nghỉ không biết ai phải đáp lại bài ấy, có phải Tân-định phải đáp hay là tôi? Thôi, dầu Tân-định phải đáp đi nữa, thì tôi cũng xin đáp thay vì Tân-định.

Song tiên vàn xin biết cho rằng: Bài tôi viết đây đối với Bài qui hửu cũng như trăng mồng một đối với trăng rằm, đã vắn tắt đơn sơ, lại nhiều phần khuyết điểm. Nhưng vậy có câu rằng: *Ngôn thiểu tri đa;* tiếng Pháp cũng rằng: *A bon entendeur demi-mot;* tiếng Latinh: *Intelligenti pauca* cũng đồng một nghỉa.

Vậy trước hết xin cám ơn qui hữu đã tỏ tình vàng, trải lòng đơn ra trên tờ báo; đã đem hai chữ **Nam Bắc** xa nhau ngàn dậm, hiệp lại gần gũi cùng nhau; lấy hai quả tim huyền viễn buộc vào một xà tích, và nhét quả tim tôi vào giữa làm như cái *trait d'union*. Ôi! Xinh thay! Đẹp thay! «*Ô quam bonum et quam jucundum....!* Ba dây hiệp lại khó dứt thay, ba lòng hiệp nhứt dễ ai phân lìa. *Funiculus triplex vix disrumpitur.*»

Phải chi mà được như lời qui hữu nói, thì lòng tôi dẫu đang cơn xao-xiến, những lo bảy lo ba, cũng dám trông mười phần có giảm hai giảm một. Song hỡi ôi! Càng nghĩ tới phận mình chừng nào, càng thêm áo-nảo âu lo chừng ấy. Người chưa quen, thói còn lạ, lại thêm thân bệnh tuổi già, lão lai tài tận, ai đâu lại không biết? Nghỉ vậy mà cứ run hoài, thấy càng cận ngày giờ càng thêm lo sợ. Song biết sao bây giờ? Đã mỡ lời tỏ tình ưng thuận, ắt phải gắng gồ nghiêng vai; đã xỏ nhẫn vào ngón tay, cứ một chữ TÒNG phải lo giữ vẹn. Cho được như thế, tôi chỉ trông một đều, là trông nhờ lời cầu nguyện.

Vậy trước là xin *Phát-Diệm* cùng *Tân-định*, là như hai bên đầu dây mối nhợ, mà nhứt là quới hữu đồng liêu, cầu nguyện cho tôi khả kham gánh nặng. Như vậy lời chúc nguyền mới tròng thực hành kết quả; bằng không thì dầu đi La-mã, trở về cũng giống *mã-la, «cymbalum tinniens»* tiếng dội vang làng, mà không làm nên việc, thì chẳng đáng buồn lắm sao? Chốc ấy *«cái trái tim Phát-Diệm kia thời?»* ấy là câu qui hữu đánh dấu hỏi — chớ gì được thưa một tiếng cho thỏa tình hi vọng!

J. B. TÒNG.

Bài nầy của soạn-giả viết đăng trong C. G. Đ. T, ngày 27 Avril mấy ngày trước khi Đức Cha xuống tàu. Bài nầy dài hai cột báo, song đây xin trích ra một đoạn mà thôi. Vì mình xét lại cũng nên quên cái việc xưa cho rồi, mới bỏ cái đoạn có ý nói động đến một nhân vật kỳ khôi kia đả vận động khắp giới dễ mỉa mai kia kia nọ nọ,

P. L.

Chẳng còn mấy ngày nữa, Đức Giám-Mục bổn quốc tiên-phuông sẽ đáp tàu sang La-Mã. Đi, lìa xứ Nam-Kỳ, nó vắn tắt làm sao, mà nó cũng làm cho mình nguồi nguồi cãm tưỡng làm sao! Đi, đi xa đất tổ quê cha, đi xa gấm vóc Nam-Việt, xa hết....xa....xa....hết, Đi.... đi.... nghỉa là chết một đoạn : "Partir, c'est mourir un peu."

Khi thọ phong Giám-Mục rồi Đức Cha sẽ trỡ về Nam-Việt.....! Nam-Việt nghĩa là Phát-Diệm, nghĩa là cách đây mấy mươi ngàn dậm........ Có thân còn phải khỗ với thân. càng cao danh vọng càng dày gian nan......

Tânđịnh còn sờ sờ kia, cao rao công trình gầy dựng chấn hưng của Đức Cha..... các đoàn chiên, cũng như Đức Cha, "ngó lên lầu chuông" không khỏi ngùi ngùi thương tiếc... "nghe tiếng chuông khi trỗ giọng lảnh lót, khi đánh tiếng bi ai", thì lại sao khỗi cảm hoài đấng ân-nhân tri kỹ.....?? Thế mà phải đi, đi vì nghỉa vụ, đi vì thiên chức.

Đức Cha đi, đi, đi..... nghỉa là có dịp cho đoàn chiên trung thành biểu tình luyến ái . . . . . . Kìa *Tânđịnh Chrétienne,* tiệc sâm-banh sâm-bách, ông nầy diễn-văn, ông nọ đít-cua; uống một ly rượu, giả từ một đôi tiếng, hay ho lắm thế; nọ, quới chức cũng chúc mừng, cũng giả biệt, một buổi tiệc lí tại nhà bỏ Trùm Dược, là một hồi con

khóc cha tách xa muôn dặm, cha buồn vì con ở lại thắc-thiu. . . . . Đó, *Thiện-Hòa-Anh* diễn tuồng nghinh tiếp rực rỡ trang hoàn; một câu hát vĩnh biệt, đứt từ đoạn ruột, nhớ nỗi biệt li, cung đờn véo von thán oán.....!

Thơ Đức-Cha J. B. TÒNG
Giám-Mục SOZOPOLI
Gởi cho Đức Giám-Mục và các cha địa-phận Saigon

Tânđịnh, le 4 Mars 1933.

Lạy Đức Cha,

Trọng kính các Cha rất yêu dấu,

Hơn một tháng nay, các cha đã hay tin Tòa Thánh chọn phận hèn tôi làm Phó Giám-Mục Phát-Diệm. Tôi đã cáo thối từ nan hết sức, vì đã già cả bịnh hoạn, thấy mình không sức gánh nổi trách nhậm nặng nề dường ấy cho trọn niềm. Song từ chối không đặng, nên phải cúi đầu vâng thánh ý Chúa, trông cậy ơn Chúa phép tắc vô cùng, trao gánh thì cũng ban thần lực mà gánh gồng cho đủ đồi.

Đức Thánh Cha nhơn từ quảng đại, tỏ lòng thương con Nam-Việt, thì nhứt định chính tay Người sẽ truyền chức cho Giám-Mục thứ nhứt Annam, ngày 11 Juin, nhằm Chúa-nhựt lễ Đ. C. T. Ba Ngôi. Nên tôi tính 1er Mai xuất hành, tới Marseille 26 Mai, rồi đi Paris yết kiến khâm sùng Đức Cha de Guébriant là Bề trên cả chúng tôi, đoạn thẳng đến Rôma dọn mình chịu chức.

Vậy xin tạm đôi lời cám đội ơn các Đức Cha và các Cha Dòng Sai truyền giáo, là Cha Mẹ thiêng liêng, sanh thành dưỡng dục trong Chúa, gần ba trăm năm, công lao khó-nhọc vô ngần, mồ hôi các Đấng giảng đạo, máu các Thánh Tử vì-đạo đầm thấm cả đất Việt-Nam, nay kết quả tốt lành mỹ mãn.

Phần riêng Hội Thánh Nam-Kỳ, Thánh Trường Latinh là berceau Linh-mục bổn quốc, làm cho tôi cãm động tâm tình! Nhớ công trình lao khổ các Đấng Bề trên, các cha linh hồn, các cha dạy dỗ: những là cha Wibaux, Thiriet, Dumas, Humbert, Dépierre cùng các Đấng tiên sanh nối

việc giáo huấn tông đồ cho tới ngày nay. Nhớ chừng nào, lụy rơi chừng nấy!

Huống chi tình huynh-đệ đồng liêu, mười mấy năm trời, đồng bàn đồng sách, một vách một nhà, nấu sử xôi kinh, một lòng một ý như anh em cốt nhục đồng-bào. Đoạn ra làm việc Tông-Đồ cùng nhau, lận đận lao đao, vui buồn đắp đồi cũng chia nhau và nắm tay nhau mà làm việc Chúa. Hằng năm hằng tựu về Thánh Trường, là Nhà Mẹ thiêng liêng, trước là bồ sức linh hồn, sau là anh em sum hiệp, hầu siết dây mến yêu cho khắn-khít bền chặt cùng nhau mà làm việc Chúa cho thới thạnh viễn cường.

«Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum!» Hỡi ôi! Nay phải lìa Mẹ lành là Hội Thánh Nam-Kỳ, ly biệt Đức Cha và các cha yêu dấu, giã từ huynh đệ đồng bào, từ rày kẻ Nam người Bắc, mà làm chọ:

Trong Ngoài qui một hội,
Nam Bắc hiệp nhứt gia,

. . . .

Mỡ đường cù dọn lối chông gai,
Trách nhậm nặng liều mình gánh vác.

Song cuộc cách lìa rất đau lòng xót dạ là dường nào! Cúi xin Chúa nhậm của lễ nầy, mà ban ơn cho con trọn việc tông đồ!

Vậy thôi, bút vắn tình dài, dưng đôi lời cám đội ơn Đức Cha và các cha, xin tha thứ mọi sự lỗi lầm trong 13 năm ở chốn Thánh Trường và 37 năm trong niềm Linh-mục. Nhứt thiết cúi xin Đức Cha và các cha giúp lời nguyện nhiều cho thần hạ được dọn mình nên cùng gội nhuần ơn Chúa, sau *trong những ngày cách biệt lâu dài, xin lời nguyện khẩng theo đường Phát-Diệm,* cho được đủ ơn thần lực mà gánh vác cho trọn niềm, hầu thỏa tình Mẹ lành Địa Phận Nam-Kỳ và phỉ chí đệ-huynh Linh-mục!

Bá bái,
J. B. TÒNG.
Giám-Mục Sozopoli.

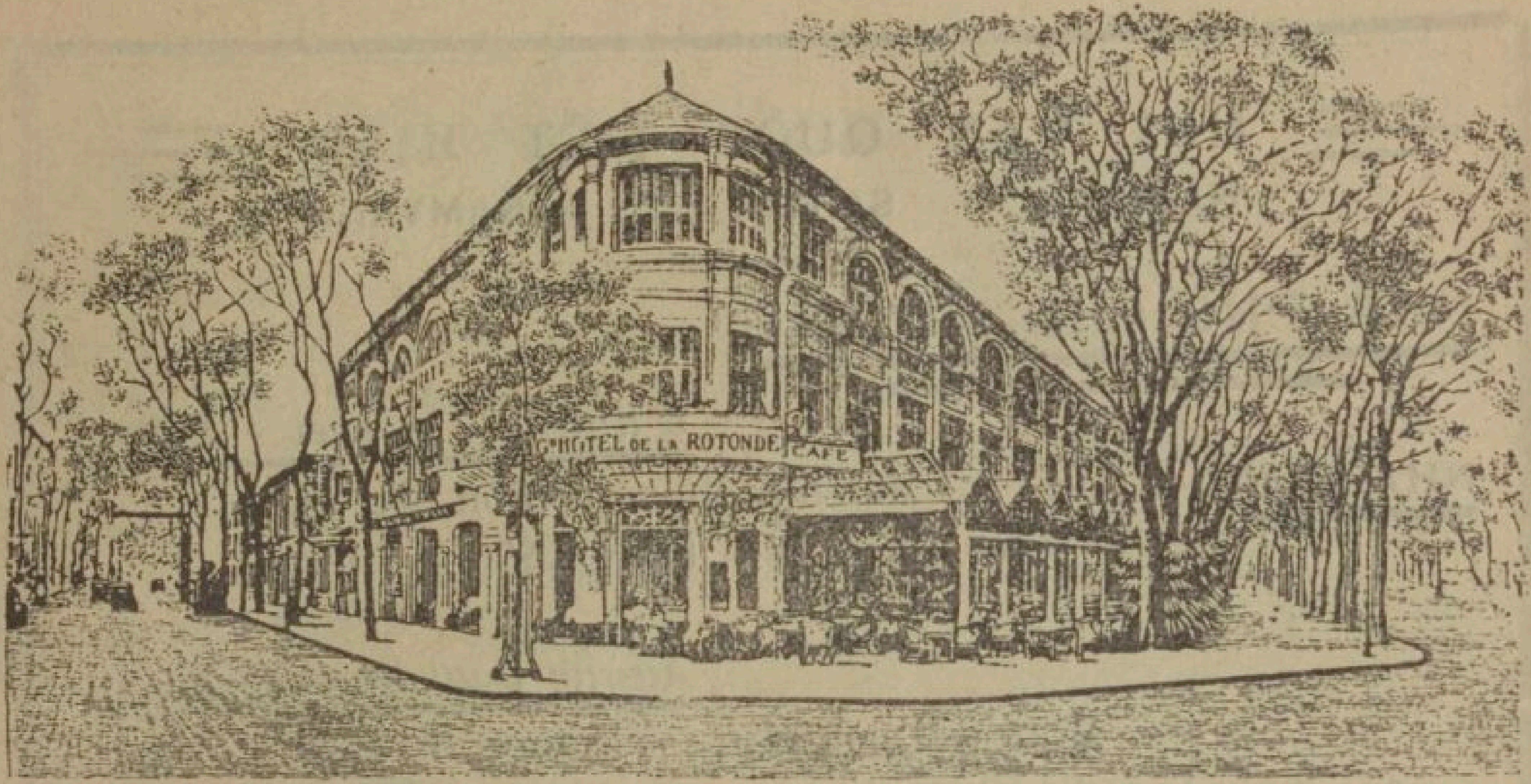

GRAND HOTEL DE LA ROTONDE

SAIGON

Chủ nhơn : Ông A. WALTHAUSEN

Điền-Thoại : N° 217 **Dây thép tắt : Rotonde-Saigon**

Kỉnh cáo cùng quí khách Annam ở Lục-Châu đặng rỏ : « Nhà hàng **Rotonde** là nhà hàng có tiếng lớn nhứt ở Saigon, bấy lâu đả lảnh dải nhiều tiệc lớn đều được vừa lòng quí khách là nhờ cách sắp dặt cũa ông **Walthausen** rất kỷ can và có trật tự.

Đồ ăn nấu ngon không đâu bì kịp mà giá lại tinh rẻ hơn các nơi.

Như quí vị điền chủ ở Lục-Tỉnh có dịp lên Saigon xin mời đến **nhà hàng Rotonde** có đủ phòng the rộng rãi. Cách tiếp rước cũa ông **Walthausen** rất nên trọng hậu.

Giá tiền phòng :

Ở phòng không dùng cơm :

Một người ở một ngày và đêm (24 giờ) từ 2$00 - 3$00 - 4$00 sấp lên.

Ở phòng và dùng cơm :

Một người ở một ngày và đêm (24 giờ) từ 4$00 - 5$00 - 6$00 sấp lên.
Hai người — từ 7.00 - 8.00 - 9.00 sấp lên.

Phòng có hai cái giường, mỗi ngày trả thêm 0$50.

Ở lâu tính giá rẻ : Ở 8 ngày bớt 5%, 15 ngày bớt 15%, 20 ngày bớt 20%.

Ở phòng và dùng cơm tháng:

Một người từ 80$ - 90$ - 100$ - 110$ sấp lên.
Hai người từ 130. - 140. - 150. - 160. sấp lên.

Nhà hàng lớn **Rotonde** ở tại đầu đường **Catinat**, dựa theo con sông Saigon, trước cầu tàu Nam-Vang, rất tiện bề cho qui khách đi tàu.

HỘI VẠN QUỐC TIẾT KIỆM

HANOI — SAIGON — NAMVANG

NHÀ PHỐ CHO MƯỚN :

ở đường Thévenet - Saigon

NHÀ LẦU .— Cao ráo, Mát mẻ, đủ mọi món cần dùng.
Cho mướn mỗi tháng : $70 sấp lên.

PHỐ LẦU .— Rộng rải cất đẹp theo kiểu kiêm-thời ở gần Nhà Thờ Tânđịnh.

đường Paul Blanchy-Saigon
cho mướn $30 mỗi tháng

đường Vassoigne-Saigon
cho mướn $35 mỗi tháng
dùng về việc mua bán.
ngan chợ Tânđịnh.

PHỐ TRỆT

Đường Richaud
Đường Thomson
Đường Rousseau
Đường Général Mangin

Từ 14$ tới 29$ mỗi tháng

Xin hỏi tại
HỘI VẠN QUỐC TIẾT KIỆM
nơi số 26, đường Chaigneau — Saigon

THUỐC ĐIẾU

MÉKONG

thật là ngon

Diệu và thơm hơn hết.

TUSSOR SOIE

Nhà tơ lụa : 7o, Rue Vannier. Saigon

GIẢM-MỤC ANNAM

Cái tin vui mừng Tòa Thánh Rôma chọn một Linh-mục người Việt-Nam ta làm Giám-Mục, nhờ có mật tín cho bổn-báo đã biết được từ lâu trước, song khi ấy chưa tiện tri-hô, phải đành chờ đến ngày điển tín *Arip* thông ra rồi mới xì hơi được chút.

Từ ấy, mỗi khi được tin tức chi đại thể về Đức Cha J.B. Tòng. Bổn-báo liền đăng rỏ trên mặt tờ C. G. Đ. T. nầy cho ai nấy được tường. Lại nhiều lần, chư quí độc-giã đã thấy nơi báo nầy có đôi bài dư luận về sự vinh hiển mà Giáo-Hội Rôma đã khấn ban cha dân Việt-Nam ta . . . .

. . . .

Một đều mình mong ước trông chờ bấy lâu, mà nay được thỏa nguyện, và nếu ngôn luận lại được thong dong mọi bề thì còn thiếu chi đều lòng mình muốn nói. . .. . . Song nói lắm cũng chẳng làm gì, sự thật là hơn.

Sự thật, là nay Đức Thánh Cha Phiô XI đã vượt qua khỏi các đều cản trở, Ngài cứ chăm nhìn tấm họa đồ chỉ dẫn đã vẽ ra rồi mà thi hành mọi sự : một Linh-mục người Việt-Nam đã được chọn làm Giám-Mục. Ngày đầu tháng Đức Bà, tức là tháng Mai, Đức Cha J. B. Tòng sẽ trẩy tàu, vượt biển cả, sang Rôma — có cha Ký-lục Paul Vàng đi cùng — để thọ phong Giám-Mục bởi chính tay Đấng thay mặt Đức Chúa Giêsu, tại Đền thờ cả ông thánh Phêrô, ngày 11 Juin tới đây. Ta hảy vui mừng. Ấy là một sự vinh vang đặc biệt Đức Giáo Hoàng Rôma đã muốn dành để cho người Việt-Nam ta, như cho các lân bang Trung-hoa, Nhựt-bổn v. v...., vậy.

. . . .

. . . .

Ta hảy vui mừng, hảy hát *Alleluia*, đầu mùa *Phục-sinh* chưa đến.

Paul ĐOÀN-KIM-HƯỚNG.

LẢNH HẠNH-PHƯỚC

Nhà tơ lụa : 70, Rue Vannier, Saigon.

GIÁM-MỤC ANNAM

Với dư-luận ở Rôma

Tin vôt-uyến-điện bởi Ròma đề ngày 1er Février 1933 cho hay rằng dư luận ở Rôma nhôn-nhao sôi nỗi lắm, khi mắng tin Tòa Thánh đã chọn Cha Gioang Baotixita Tòng, Linh-mục Việt-Nam, người Nam-kỳ, đương kim bổn sở họ Tân-định, lên làm phó Giám-Mục Địa phận Phát-Diệm và sau nầy sẽ thế cho Đức Cha Marcou mà quản sóc Địa phận ấy.... Cha Gioang Baotixita Tòng được Tòa Thánh kể là một Linh-mục bổn quốc thời danh hơn hết trong hàng Giáo-sỉ Việt-Nam, và được liệt vào đầu sổ trong ba Cha bổn quốc mà Giám-Mục sở tại cùng Tòa Thánh đã phô trần ra ứng cử chức phó Giám-Mục.

Chính mình Đức Thánh Phapha đã lấy làm thỏa thích về sự kén chọn nầy. Vì theo dư luận ấy, Đức Thánh Cha lấy làm quan trọng mà thân hành lễ nhạc phong chức Giám-Mục đầu tiên người Việt-Nam trong dịp Năm Thánh.

Người ta nhắc lại rằng trong năm 1926, tại Đền thờ cả ông thánh Phêrô ở thành Rôma, Đức Giáo Hoàng Phiô XI đã phong chức sáu Giám-Mục đầu tay người Trung-Hoa, và trong năm 1927, Ngài đã phong chức một Giám-Mục đầu tay người Nhựt-bổn. Thì cũng vậy, chính tay Ngài sẽ phong chức cho Giám-Mục đầu tay người Việt-Nam trong Đền thờ cả Vaticanô.

Ai nấy đang náo nức chờ xem Đức Giáo Hoàng tỏ dấu yêu vì cách riêng hàng Giáo-sĩ bổn quốc trong cuộc lễ nhạc ấy.

Tòa Thánh mở mang hàng Giáo-sỉ bổn quốc như vậy, tức nhiên là có ý đem các Giám-Mục bổn quốc lên thay thế cho các Giám-Mục người phương Tây. Vấn đề ấy có nhiều khi là một vấn-đề rất quan trọng, vượt qua khỏi địa giái tôn giáo.

* * *

Điện tín trên nầy, tuy không phải bắn ra bỡi chính điện

TUSSOR SOIE
Nhà tơ lụa : 7o, Rue Vannier, Saigon

Vaticanô, và có một đôi chỗ không được đích xác mà chúng tôi đã bỏ qua, dầu vậy nó cũng đem một tin mừng cho dân Việt-Nam ta. Có lẽ lắm, Đức Cha J. B. Tòng sẽ trẩy đi Rôma để thọ phong Giám-Mục bởi chính tay Đức Giáo Hoàng, vì ý Đức Giáo Hoàng muốn cho các Giám-Mục đầu tay người bổn quốc thọ lãnh quyền tước ngay bởi tay Ngài, như chính mình Ngài đã lãnh quyền ngay bởi ông thánh Phêrô.

Lại nói rằng sự "mở mang hàng Giáo-sĩ bổn quốc như vậy, tức là có ý đem các Giám-Mục người bổn quốc thay thế cho các Giám-Mục người phương Tây." Điều ấy rất nhằm lý mọi đàng, vì việc các đấng Thừa sai Truyền giáo là chính việc các thánh Tông-đồ đã làm xưa: đi phá gai gốc, gieo vải đạo thánh Chúa, lập họ đạo, và khi đã lập xong, đất đã tốt đủ cùng sinh hoa kết quả vững bền, thì mình sẽ chọn lựa những người bổn thổ nào xứng đáng lên thay mình, rồi chính mình mình sẻ lánh đi đến chỗ hiểm hóc hơn mà mở mang đất mới.

Hàng Giáo-sĩ Việt-Nam ta được Tòa Thánh nhắc lên bực như vậy, quả thật đều ấy có ảnh hưởng sâu xa đến vấn-đề tôn giáo, mà lại tới vấn-đề quốc tế nữa. Nhưng tấm họa đồ chỉ dẫn đã vẽ xong. Tòa Thánh cứ đó mà thi hành mọi sự theo thì giờ đã định, dầu ai có muốn gàng trở cách nào cũng không làm gì nổi.

Paul HƯỚNG.

Các cha địa phận Huế mừng Đức Cha J. Baptiste TÒNG

Trời Nam văn-minh đuốc rạng,
Đất Việt công-giáo chuông rung,
Tiếng vang dội thấu khắp Tây, Đông,
Ánh chói lòa chiếu cùng Nam, Bắc.
Nam sanh vì Nặc-sắc, (1)
Bắc rước cử làm quan;

(1) *Nặc-sắc* là *Giu-se*, Giu-se xưa ở xứ Canan, qua làm quan lớn bên Egiếptô.

Qui hương ở chốn Ca-nan,
Sung chức cai miền Ê-giếp,
Phước thay ! Mừng thay!
Nước Nam ta trải đà mấy kiếp,
Giám-Mục nay mới thấy một vì,
Trông ước lâu ắt cũng tới kỳ,
Đợi chờ mải rày vừa đắc ý.
Pha-lê y nghị,
La-mả châu phê, (2)
Điện báo đưa tin một chữ đề,
Nhân dân đắc chí đôi tay vổ.
Mừng nay nơi đất tổ.
Mới có một Đức Cha,
Ấy cha Tòng thánh hiệu Baptista,
Làm cụ xứ coi họ gọi là Tânđịnh,
Thánh Tòa vừa hạ lịnh,
Thiên-hạ thảy hoan nghinh,
Khắp đâu đó đều mừng rở hết tình,
Chốn gần xa cũng chung vui tất dạ.
Phát-Diệm nay lòng an chí thỏa,
Được đầu tay Giám-Mục nước ta,
Nam-Kỳ lại mừng lộn tiếc pha,
Mất một đấng tài ba trong xứ.
Nam Bắc tình như thử,
Trung-Kỳ ý nhược hà ?
Có ngạn rằng : *Đèn sáng, sáng cả nhà,*
Hoa thơm, thơm cả bụi.
Chúng tôi nay tuy cách sông trỡ núi,
Song cũng vẩn dòng con Lạc cháu Hồng,
Đang khi lưỡng bạn phở lở hăng nồng,
Há nỡ trung tâm những-nhưng lảnh đạm;
Vậy nay : *Vài lời đơn tạm*
Một bức hàn tiên,
Mừng Đức Cha tỏ chúc tình riêng:
Nghỉa cố cựu xưa rày mật thiết.

---

(2) *Pha-lê* là *Paris*. *La-mả* là *Rôma*.

LẢNH HẠNH-PHƯỚC
Nhà jơ lụa: 70, Rue Vannier, Saigon

Sải-gòn thuận Huế tuy cách biệt,
Nhưng xưa bởi một rợt làm hai ;
Phát-Diệm Trung-Kỳ tiếng trong ngoài,
Song những vào ra xa không mấy.
Chung tình cùng hai ấy,
Hiệp ý với đồng bang.
Chúc Đức Cha nhẹ bước vinh thăng,
Quyền Giám-Mục an tâm phụng lĩnh ;
Trước vưng ý trên sở định,
Sau cho Giáo-Hội được nhờ :
Thấy công việc từ thuở ban sơ,
Đoán trình đồ ngày sau cũng thế.
Chúc cho an qui thể,
Chúc cho thỏa nhân tình,
Ắt địa-phận càng được quang vinh,
Vả nước Nam cũng nên hân hạnh.
Mừng thay ! Mừng thay !

Địa-phận Huế.
Bổn quốc Linh-mục đồng cung hạ.

Đức Cha J. B. Nguyễn-bá-Tòng

Đáp từ cho các Linh-Mục bổn-quốc ở Huế.

Mưa cam-vủ dầm-dề tuôn rưới,
Bóng thiều-quang dấp giới sáng lòa :
Đội ơn trên Chúa cả Thiên-tòa.
Nhờ lượng rộng Giáo Hoàng La-mã.
Tự xét phận tiện ti thần hạ,
Mà nhắc lên bậc cả cao sang ;
Rở ràng Giáo-hội Nam-bang,
Thỏa thích đồng-trang Linh-mục.
Nghỉ như tôi !
Thẻ hạc-toán (1) đã ngoài sáu chục,
Sung Giám-mục tiên khởi Ba-Kỳ,
Tài hèn nhờ phận đẹp,

(1) *Hạc-toán : tuổi-tác.*

TUSSOR SOIR
Nhà tơ lụa : 7o, Rue Vanuier, Saigon

Nhửng áy náy lòng quì ; (1)
Đức mỏng gội ơn dày,
Luống ngậm ngùi thân-ốc. (2)
Thiếu chi trang đức tài thuần thục,
Thiếu chi bậc kiến thức tinh tường,
Song lịnh trên đả gắn vó yêu thương,
Thì bề dưới phải đảm đương tấn bước.
Đôi vai nặng quảy bầu non nước,
Một lòng thành nhờ phước giang-san ;
Cờ tiên-phuông phất giửa doanh-hoàn,
Bảng chơn-lý mở mang vũ-trụ.
Trước cho thơm danh đất tổ,
Sau thêm cảm mộ nhơn tình,
Nền đạo đức vĩnh bảo an ninh.
Chuông Công-giáo ỏi inh vang dội.
Trong ngoài qui một hội,
Nam Bắc hiệp nhứt gia.
Khúc Nghiêu-cù (3) *trổi giọng âu ca,*
Gương minh-đức sáng lòa ánh chiếu.
Ấy là đều cần yếu,
Đó là chổ sỡ cầu,
Xin anh em trong nước đâu đâu,
Cùng bá tánh thảy hầu một dạ
Lời tặng chúc ngợi khen thái quá,
Giúp nhiều mùi hương xạ thêm vinh,
Cảm hữu tình hải nội đệ-huynh,
Nguyền tận lực tiền trình thi thố,
Từ đạo-thánh truyền sang Đông-thổ,
Chốn Nam-thiên hấp-thọ Phước-âm,
Trên ba trăm năm thánh-sũng thấm-dầm,
Biết mấy mươi đấng trung-thần oanh-liệt,
Lòng mến Chúa quản bảo luy-tiết (4)

---

(1) *Lòng quì* — là qui tâm hướng nhựt : cây hông quì nghiêng theo mặt trời.

(2) *Thân-ốc :* lời nói khiêm, có lời rằng*:* Dễ đem gan ốc đền nghi trời mây.

(3) *Nghiêu-cù* : có câu *kích nhưỡng ca cù* : nhịp vế mà ca hát dọc đường. — Đời nhà Đường vua Nghiêu, trong nước thời bình thạnh trị, nhơn dân vui mừng.

(4) *Luy-tiết :* dây trói buộc ngục hình, các đấng tữ đạo Annam ngày xưa.

Dạ ái nhơn khử tuyệt thù-ba,
Gieo giống lành đà mặc trổ hà-sa,
Mùi đạo vị rày gần xa thơm ngát.
Vậy, *cuộc tiền-đồ mà hanh thông thnận đại,*
Thì cơ hậu-tấn cũng phấn phát trùng khai,
Mở đường cù dọn lối chông gai,
Trách nhậm nặng nào ai có biết ?...
Thuận-hóa với Sài-thành tình thân thiết,
Nghỉa đồng liêu khẩn khít mải hoài :
Trung-kỳ cùng Phát-diệm kẽ trong ngoài,
Câu hội-ngộ còn dài thâm-thúy !...
Hỡi huynh-đệ đồng trang đồng chí,
Ta cùng nhau một ý một lòng.

Hoa mai nở đầu mùa xuân

Hay là cảm tưởng đối với Đức Cha J. B. Tòng

Mắng tin Cha J. B. Tòng là người Việt-Nam dặng Tòa Thánh chọn lên chức Giám-Mục,

A ha!

Một hoa mai rước gió xuân trước nhứt nở đầu mùa. Chào hoa mai hữu-hạnh; lại mừng đất Việt-Nam được trổ hoa mai.

Hồi cố lại, đất Việt-Nam ta có ra đã bốn ngàn năm lẻ, trải bao những cơ trời dâu bễ, mà đời nào chí những đời nào cũng có người tài đức của Khuông xanh nắn đúc, để mà tô điểm Sơn-xuyên.

Thật rằng: trong việc người lắm đều phiền phức, mà cái tánh tình của người, theo thú riêng ưa, đều không phải một. Người thì ưa vỏ lược, kẻ chuộng văn thi, người mê tài tình, kẻ lại say đạo đức. Từ xưa tới nay, trong cỏi Việt-Nam, đất linh lắm trổ hoa thần.

Cái sự Cha J. B. Tòng say đạo đức, thấm dầm đạo đức, hi sanh đời người của người mà bồi đắp cho nền Đạo, thì

TUSSOR SOIE
Nhà tơ lụa : 7o, Rue Vannier. Saigon

việc ấy không lạ chi. Tuy nhiên! Mà giữa thế kỷ thứ 20 nầy, là thế kỷ sanh tồn cạnh tranh, buổi đời mờ ám, trình con cáo phải nói con hươu, lạ là lạ cho Đức Giáo Hoàng bên Rôma dám làm một việc chẳng ngờ:

Tôn người Việt-Nam làm Giám-Mục.

Thật rằng Đức Thánh Phapha thọ mạng ở Đức Chúa Trời, mà cũng thọ cái luân lý ở Đức Chúa Trời; cho nên cái luân-lý ấy chẳng những Đức Giáo Hoàng hiểu và thi hành mà thôi, mà lại còn chuyên tâm nắm giữ, hầu cho "*nơi đâu là trân bửu, nơi đó là lòng*", y theo Sấm truyền đã phán.*(Là où est notre véritable trésor, là soit notre cœur).*

Đức Giáo Hoàng đã làm một việc công bình, ví như một cái vọng đăng huyền ở giữa không trung cho dân ngủ Đại Châu, đang thì bây giờ còn say theo khói xe ô-tô, hay là khói đại bác, đặng thấy rỏ đàng công bình mà tới. Đức Giáo Hoàng muốn phi ngủ sắc chủng, muốn không còn ai nói đến nào da đen, da trắng, da đỏ, da vàng, da xám, muốn từ đây ai ai cũng nhớ rằng cũng đồng sanh ở dưới bầu trời, đồng ở một viên trái đất, cũng đồng con của một Đức Chúa Trời, lẽ thì phải thương lẫn lấy nhau, dìu dắc nhau, cơ những hồ trong ngủ Đại Châu bây giờ kiến ăn cá cá ăn kiến, đâu đâu cũng nghe rền là chước tính thôn. Mà Đức Thánh Phapha lại soi đèn công lý; tất là làm một việc chí thành.

Sách Trung dung có câu:

«Duy thiên hạ chí thành vi năng tận kỳ tánh. Năng tận kỳ tánh tắc năng tận nhơn chi tánh. Năng tận nhơn chi tánh, tắc năng tặng vật chi tánh; Năng tặng vật chi tánh, tắc khả dỉ tán thiên địa chi hóa dục. Khả dỉ táng thiên địa chi hóa dục, tắc khả dỉ dữ thiên địa tham hỉ.»

Ở dưới Trời, duy có người chí thành mới hay mở mang cái tánh tốt của Trời phú. Hay mở mang cái tánh tốt của Trời phú (cho mình, bèn nêu gương lành ra), rồi thì mới mở mang cái tánh tốt cho người. Hay mở mang cái tánh tốt cho người rồi (làm qui tắc hay), thì muôn vật gì dùng cũng tận mỹ. Muôn vật gì dùng cũng tận mỷ, thì giúp trời đất trong sự hóa dục. Giúp trời đất trong sự hóa dục, rồi mới tham dự với trời đất. (Tất là hành đạo trời đất vậy.)

LẢNH HẠNH-PHƯỚC
Nhà tơ lụa: 70, Vannier, Saigon

Một xưởng kỹ-nghệ có đạo

Kính trình các cha và quí ông quì bà đặng hay :

Tại xưỡng của tôi có làm đủ thứ chơn đèn ; như đèn ba ngọn và năm ngọn, bằng đồng, đo theo kiểu bên tây mà chế tạo ra. Các cha và qui ông quí bà muốn dùng thứ chi, xin vẽ kiểu cho tôi, thì tôi sẽ làm được như ý.

Còn thước tấc thì cứ theo thể lệ mỗi hạng, như đèn một ngọn thì có 4 hạng; làm bằng thau lọc, kiểu tốt và khéo lắm.

Thứ nhứt,	bề cao	27	phân rưỡi,	giá mỗi cặp :	3$50
» nhì,	» »	24	»	» » »	2,50
» ba,	» »	19	»	» » »	2,00
» tư,	» »	17	»	» » »	1,60

Còn đèn bông thì có hai hạng thật rất đẹp :

Thứ ba ngọn,	bề cao	34	phân,	giá mỗi cặp là:	6$00
» năm	» »	» 42	»	» » » »	12,00

Một bộ 6 cây để bàn thờ lớn, 7 đồng một cây. Bình hương 12 đồng. Bình nước-thánh 6 đồng.

Xin các cha và qui ông qui bà chiếu cố,

Nay kính, NGUYỄN-VĂN-PHÚ.

Fondeur. — Choquan — Bd. Galiéni

Một sự lạ mà dễ làm

Một đám cưới, một buổi tiệc, không thế nào vui vẽ đặng nếu không có ;

" harmonie de la jeune lyre "

để giúp vui, sự đó ai ai cũng đều biết !

Nếu qui ông qui bà muốn thương lượng đều chi về *Harmonie de la Jeune Lyre* (Orchestre jazza, Orchestre Symphonique, Fanfare) thì xin do nơi :

M. François PHAN

Chef d'orchestre du Thiện-Hòa-Anh,

Sécrétaire Principal des Travaux Publics

SAIGON.

Tờ chứng nhận của Đức Cha Gioang

"Monsieur Jacques Nguyễn-văn-Độ est un dessinateur remarquable. Il a fait plusieurs portraits trois ressemblants.

Tândinh, le 2 Novembre 1933
J.B. TÒNG

"Ông Jacques Nguyễn-văn-Độ là một người thợ vẽ thật tài. Ông có vẻ nhiều bức ảnh thật in hệch."

" Le Gouverneur de la la Cochinchine
Délivre à M. Nguyễn-văn-Độ né à Mytho le Diplôme de la section de **Dessin Décoration (Reçu N° 1)** avec la moyenne de 20 points à l'examen de fin d'études de l'Ecole d'Art indigène de Giadinh.

Vu le Président de la Commission
Signé: BERLAND

Vu :
Le Directeur-Inspecteur
des Ecoles d'Art de Cochinchine
Signé: BESSON

" Thầy Nguyễn-văn-Độ nhà ở đường Paul Blanchy số 375 là anh thợ vẽ thật đại tài. Tôi có mướn thầy vẽ nhiều hình người, hoặc peinture à l'huile, hoặc sauce noire, hoặc aquarelle, thầy vẻ thật sắc sảo in hệch chẳng sai một nét. Vẻ khéo như vậy mà thầy tính giá thật rẽ, tôi tưởng không đâu bằng."

M. LÊ-BỬU-GIÁM
Propriétaire Foncier SAIGON

Cái lòng chí thành của Đức Giáo-Hoàng đã là muốn trứ rệt ra dường ấy, mong mỗi sau nầy ngọn đèn công lý huyền lên ở giửa như một ngôi sao Bắc-dẩu, chung quanh bao phủ sao hầu, tất là một tấm gương sáng cho ngủ Đại-Châu dề soi chung. Cái đạo công bình của Đức Giáo-Goàng đối với đạo công bình của Đức Chúa Trời thật là leo lét, mà ai ôi! Hửu thành tắc hữu thần: Ngọn đèn công bình của Đức Chúa Trời — ai hay — sẽ vì ngọn đèn nhỏ nhen nầy — mà mọc lên cho cả và thế giái.

Đây xin lược một chuyện đề bày tỏ lòng Trời là không phụ kẻ hèn.

Xưa kia dân Việt-Nam hảy còn tin dị-đoan, hề khi nào không mưa thì đảo vỏ: ba cộng nhang, một con rồng đất, một con chó cỏ, hô hét một góc làng, phung một vài giọt nước, quăng rồng đất chó cỏ dưới sông, thế mà lòng trời cũng động, chẳng bao lâu thì mưa, hay là mưa trong nội ngày. Phép trời huyền bí, ai ôi! nhướng mắt mà xem.

Nay nghỉ đến việc hữu hạnh, hữu duyên của Đức Cha J. B. Tòng, thật ai ai cũng đều vui thấy.

Tôi đây tuy không phải người trong làng Công-giáo, còn là nhà chiếc-trung (éclectisme), song thấy người tín đạo trọn lành thật cũng đem lòng hoài cẫm. Than ôi! Hoài cẫm thì hoài cẫm, mà há dám dem lời chi mà cung tặng cho người. Đặt ra kẻ nào đã đem thân vào đàng tu, thì việc đời, những là vinh ba phú quí, người ta đã là chán đi rồi. Thọ sắc của Giáo-Hoàng, chẳng qua là thọ cây roi đồng-mục đề ra chăn vồ bầy chiên, danh chi mà lợi chi ở nơi cõi đời tạm gởi, thì chẳng khác ngọn đèn trong kiến, linh đinh bóng nguyệt đáy sông.

Gia chí dĩ tôi đã một phen cùng bà Biétry vào yết diện cha J. Bte Tòng, thấy rỏ là người, ngoài thì phì mỹ, mà trong có dạ khoan hồng, lại một cái tánh tốt riêng ăn đức: tất là cái đức "khiêm cung"; cái đức khiêm cung nầy cũng nên minh cồ công chi. "*Bởi vì nó dạy người công-bình bỏ cái lợi riêng của minh, đề lo phần lợi chung cho nước* (....haec enim justissimis viris praecepit, ut privatas

TUSSOR SOIE
Nhà tơ lụa: 7o, Rue Vannier Saigon

facultates negligerent, publicas quam amplissimas res cuperent....) *(Caput V. De verecundiâ Romanorum).*

Nay chiết một nhành liễu gởi cho Đức Cha J. B. Tòng, đưa tân Giám-Mục qua tại Tòa Thánh thọ sắc ban phong cho kịp lễ.

Chúc cho Ngài đi cho đến chốn, về cho đến nơi; lại khi đặng giáp mặt cùng Đức Giáo Hoàng Phiô XI tại đền Vatican, cũng bày tỏ khúc nôi rằng cả đất Việt-Nam gội ân Đức Giáo Hoàng chẳng phụ tình, mà đãi đồng bực với Nhựt-bổn quốc, Trung-huê quốc, v. v....

Nhờ phước ấm sau nầy mà đất Việt-Nam sẽ có ngày đặng vinh vang trong ngũ Đại Châu: sẽ còn có nhiều đấng tài ba khác được noi dỏi dấu chơn Đức Cha.

Ngày oanh dần: 25 Mars 1933.

Nguyễn-văn-Giai

Giáo-viên — Mytho.

NGÒI BÚT SẮT...

Đức Cha Tòng

Cái đầu đề nầy vừa đọc đến, thì cũng có kẻ vội nói: «... Hết chuyện nói rồi, cứ nói cái chuyện " Đức Cha J. B. Tòng" hoài.....!» Vâng. Nói vậy nghe cũng hơi được, và cũng bởi cái câu bát lý đó mà bữa hôm nay mới có bài nầy. Cha J. Bte Tòng được cữ làm Giám-Mục, là một cái vinh diệu toàn thể, là một cái hân-hạnh quốc gia, ai là người am hiểu thời thế, biết chú trọng vào hai sự đó, thì vẫn hân-hoan. Nếu Đức Cha Tòng là một người "thế gian" mà ngày nay mình cong lưng tán tụng công danh chức tước của Ngài, thì chẳng khỏi tiếng thiên hạ gọi là cái "bọn tư lợi ở một đảng phái, rồi xu phụng nhau!"

LẢNH HẠNH-PHƯỚC

Nhà tơ lụa: 70, Rue Vannier, Saigon

Từ ngày mà cái tin Cha J. B. được Tòa Thánh cử làm phó Giám-Mục ở Phát-Diệm vừa tuyên bố ra, thì các báo Nam Tây, thậm chí báo ngoài Công-giáo đi nữa, cũng có đôi bài ca tụng nhơn đức và công trình của Ngài thay, huống hồ là báo chí Công-giáo. Cha J. B. cũng làm cho dẹp mặt nở mày "Hội Thừa-sai Truyền giáo" lắm, vì cái bước của Ngài từ ghế Cha bổn-sở một họ đạo cho tới Tòa Giám-Mục, là một cái triệu chứng rằng Hội Thừa-sai đã lo tròn chức vụ khai hóa dân trí thuộc địa Công-giáo và đã được kết quả mỹ-mản, và cũng là cái triệu chứng rằng người Nam-Việt, — trái lại với cái thuyết của nhiều người lầm tưởng — hiện thời cũng có tư cách đủ đởm đương công việc của người Âu-châu vậy chớ. Bởi thế mà mình nên mừng, và tôi thiết tưởng, ai ai cũng sẽ vui mừng như tôi, trừ ra một vài kẽ lấy đó mà sanh ra tật đố ghen tương, mà lãnh đạm, hoặc là âm thầm ghét bỏ (!).

.... Song ngồi nghĩ lại bắt ngậm ngùi.... lòng riêng riêng tủi, dạ còn ngẩn-ngơ. Nghĩ như ông Bùi-quang-Chiêu được cử làm Đại-biểu ở Thượng Hội-đồng Thuộc-địa, thì thiên-hạ hoan nghinh biết bao nhiêu. Nói cho phải, không phải hết mọi người đều hoan nghinh cụ Bùi, song là hoan-nghinh cái vinh dự riêng dành cho người Annam lần thứ nhứt trên ghế Thượng Hội-đồng Thuộc-địa mà thôi. Cha J. B. Tòng là người Nam-Việt — và lại thuộc đất Nam-kỳ — đầu hết đã được nhắc lên bậc tối cao như vậy.... Nhưng sao coi người mình — đừng nói chi người ngoại giáo hay là ngoại quốc — lại rất lảnh đạm, điềm nhiên.... Nói ra e nói quá lời, sợ mích lòng quân-tử, kỳ dư có nhiều kẻ chẳng những chẳng vui mừng vì những lẽ đã nói trên, mà lại vì cái tư tình ích kỷ mà sanh lòng đố kỵ....

. . . .

Đức Cha J. B. sắp sang La-mã để yết kiến Đức Thánh Cha. Mình chưa biết ai sẽ đưa Ngài đi.... Nhưng mình ước ao cho Ngài được một viên ký-lục đi theo Ngài.... Viên ký-lục ấy ắt sẽ chọn trong các Cha Annam còn trẽ tuổi, và lịch duyệt thông minh...!

TUSSOR SOIE
Nhà tơ lụa : 7o, Rue Vannier, Saigon

Tưởng khi Đức Cha J. B. thượng trình La-mã, mà có ông Jacques Lê-văn-Đức đi theo, thì càng hay lắm. . . . . .

. . . .

Tức quá, cái thân của tôi bán không bao nhiêu tiền, không thì tôi cũng bán quách nó cho rồi, đặng giúp M. Đức trong việc hữu ích nầy....

HỒNG-TUẤN.

Câu chuyện con LẠC-ĐÀ chun qua lỗ kim

Trước khi xuất bản quyển sách nầy thì tôi đả ra công tra cứu thâu góp đủ hết các tài-liệu có ý nghĩa về Đức Cha Tòng, nào là công trình của Đức Cha Gioang mấy năm ở Tânđịnh (dựng tháp nhà thờ, cuộc làm phép chuông, v.v.) bổn đạo Tânđịnh tiển biệt Đức Cha trước khi người xuống tàu đi Rôma, buổi tiệc ly tại nhà bỏ Trùm Antoine Dược, đêm hát đặc biệt cũa hội diễn kịch *Thiện-Hòa-Anh* tại trường hát Tânđịnh, nào là cuộc hành trình Saigon, Marseille, Paris, Rôma, Marseille, Palestine (Thánh-địa), Pnompenh, Saigon, nào là cuộc nghinh tiếp khởi hoàn của giáo-hửu Nam-Kỳ, nào là khi Đức Cha vào yết kiến Đức Hoàng-Đế Bảo-Đại, nào là những cuộc tiếp rước hết sức long trọng ở Ninh-Bình, Phát-Diệm, Hà-nội, v. v.

Nếu những "documents" đó in ra hết thì quyển sách nầy dày hơn hai trăm trương. Tôi đã tính làm như vậy cho đọc giã được có trong tay một quyển sách đầy đủ, có thể cất trong kho sách để làm kỹ niệm ngàn thu. Nhưng hởi ôi! Nhơn nguyện như thế, mà thiên-lý hản vị nhiên. Những người trước khi đã hứa cùng tôi, sẽ giúp tôi tận tình để xuất bản quyển sách nầy, bây giờ cái lời hứa của họ cũng theo mây theo gió mà tiêu-tan đi mất hết rồi!

Độc-giã cũng dư biết tình cảnh văn-sĩ ở xứ nầy! Muốn cho đủ nuôi miệng thì đem một hai bài văn bán mắt bắn rẻ cho

LẢNH HẠNH-PHƯỚC
Nhà tơ lụa: 7o, Rue Vannier, Saigon

các báo ; hồi trước các Nhà-in còn mua bản quyền của tác giã để xuất bản những quyển sách có giá trị, chớ bây giờ có nhà-in nào dám mua nữa, vì sách bán không chạy ! Thế thì các nhà viết-văn phải trúc tiền túi mà trả cho nhà-in khi muốn xuất bãn một quyển sách gì ! Tình cảnh của tôi ngày hôm nay thì độc-giã cũng thấy đó mà rỏ được vậy. Bởi vậy cho nên tôi đành phãi để dẹp các tài-liệu ấy lại một bên, chờ khi có dịp sẽ mướn in thành sách. Vã lại tôi cũng nghe nói phong-phanh rằng cha Jacques Quận, đương kim tổng-lý nhà in Mission Tândịnh, đã tính làm như vậy rồi, nếu có thiệt như vậy thì tôi xin nhượng cái công trình ấy lại cho cha.

Có hai người Pháp, một người ở Càmau, là ông C . . . .. một người ở Tândịnh, là ông H. . . . . ., khuyên tôi bỏ hết các bài quảng-cáo đăng trong quyển sách nầy, rồi hai ông sẻ xuất tiền túi mà giúp tôi chút it khi phải trả tiền nhà-in. Hai ông nói rằng cái sự giúp của hai ông tuy không lớn lao gì mấy (lối đôi ba chục gì đó !) song hai ông bảo tôi hảy đi tìm các "*nhà giàu mà có thân-thiết*" với Đức Cha Tòng mà quyên tiền để in quyễn sách nầy. Ý kiến của hai ông thật rất chánh đáng ngay lành, tôi hết lòng cúi đầu vâng phục. *Tôi nhìn nhận rằng làm quãng-cáo trong quyền sách nầy là một sự không nên làm ; nhưng có ai đứng ra xuất tiền trả cho nhà-in giùm tôi ?* Hai ông sẵn lòng trước nữa là với Đức Cha Gioang, sau là với tôi, thì tôi rất đội ơn, mà tôi dám cam đoan rằng *thắp đèn của Diogène mà soi, kiếm cũng không được tới mười người có một cái mỹ ý như hai ông !* Vả lại, các nhà từ tâm đăng quảng cáo trong quyễn sách nầy đều là những nhà vẫn kính trọng Đức Cha Gioang lắm, sự đó có thật như vậy. Chớ có đâu như một ông đại phú gia kia, nhiều khi dám bỏ bạc triệu ra làm nhiều chuyện vô lối, song khi có kẻ đến hỏi ông có chịu đăng quảng cáo cho hảng.... của ông không, thì ông hỏi : "Trong sách nào?" — "Trong sách nói về Đức Cha Tòng." Cái tên Đức Cha Tòng là một tiếng chuông trầm trong bụng ông, nên ông trả lời : ".... Tưỡng sách gì, chớ sách Đức Cha Tòng.... không!!!" Xin nhắc cho độc-giả

TUSSOR SOIE
Nhà tơ lụa : 70, Rue Vanuier Saigon

biết rằng cái ông đại-phú gia nầy là người Công-giáo! Song ta không nên trách người ấy làm chi, vì cái đồng tiền trử đầy kho bởi nhiều phương-thế........, đem nó ra mà làm việc nghĩa, thì họ tiếc lắm, phải không ông...? Cũng may phước cho tôi, nếu tôi nghe lời hai ông Pháp mà đến xin tiền ông đại phú-hào ấy, thì càng khó hơn nữa. Lại tôi còn sợ gặp phải cả ngàn ông phú hộ "thứ" đó nữa kìa!

Thật thì con Lạc-đà chun qua mủi kim còn dễ hơn mấy tay nhà giàu đó vào nước Thiên-Đàng! Họ khi nào muốn làm việc nghỉa nào, thì họ buộc phải nêu danh họ trên các báo; khi bọ bỏ một đồng xu ra giúp hội phước thiện nào thì họ chỉ quyết đoạt cho được mề-đay! Thứ hạng người ấy không thiếu chi trong xả-hội nầy! Dung dưỡng họ hoài thì còn làm hôi lây xả hội thì chớ.

Ước chi Đức Cha Gioang hiểu tình mà rộng lòng tha thứ tôi trong việc nầy và tôi tưởng độc-giả cũng thương tình mà chẳng chấp nhứt.

Thật thì cảnh ngộ của tôi ngày hôm nay chẳng khác chi cảnh ngộ Đức Cha Gioang trước khi ngài bước chơn xuống tàu đi Rôma. Mấy mươi năm trời đởm đương trách nhậm thầy cả cho Địa-Phận Nam-Kỳ, cho hội Dòng-Sai (cho hội Dòng-Sai thì là thậm phải, vì chính Đức Cha Dumortier đã tuyên-bố rỏ ràng như vậy; khi Đức Cha Tòng đi Rôma mới trở về nước nhà, bổn đạo mọi nơi định tổ chức một cuộc tiếp rước cực kỳ rình rang, thì Đức Cha Dumortier quả quyết rằng: "Đức Cha Tòng bây giờ chẳng còn thuộc về Tândinh nữa, song là thuộc về Hội Dòng-Sai.") Khi Đức Cha Tòng phãi trảy sang Rôma để thọ phong quới tước Giám-Mục bỡi tay Đức Thánh Pha-pha, ngày 11 Juin 1933, thì ngài mới dòm lại thấy tình cảnh eo hẹp của ngài là phải xuất tiền túi (các cố Annam không có ông nào là "tư-bổn" hết) mà trả tiền hành-phí. Trời ôi! Vinh hạnh thay! Một ông Đức Cha Annam tiên khỡi khi đi thọ lảnh ấn tước Giám-Mục mà phải ngại ngùn về nỗi tài chánh éo-le.... Lo cái bước đi, rồi cũng phải lo cái

bước về!! Dầu Đức Cha Gioang không để cho người ngoài biết được sự đó, song các cha đồng-nghiệp là cha Matthêu Đức, Paul Đạt, Paul Đàng, v. v., đã hiều thấu tình cảnh của Đức Cha lúc ấy. Bởi vậy mới có tờ thông-đạt của cha Phaolồ Đạt, gắn vó cùng giáo-hửu khắp nơi, để quyên tiền giúp Đức Cha Annam trong cuộc hành-trình.

Thật là ngạn-ngữ tây nói đúng: "Au besoin on connait l'ami: Khi túng rối, mới biết ai là tri kỷ." Phần nhiều các nhà lao-động đều hưởng ứng, sẳn lòng dâng kẻ ít người nhiều. Hội diễn kịch *Thiện-Hòa-Anh* là một hội nghèo hơn hết, song hết thảy anh em hội viên còn dám "đội mảo mang râu nhảy cóc nhảy nhái trên sân khấu, đóng trò cho thiên hạ xem" đặng có tiền tiền bước Đức Cha bổn quốc và lại còn dâng cho ngài một cái mủ Giám-Mục rất quí giá.

Còn phần đông mấy ông nhà giàu, bề ngoài mang lốt con nhà đạo đức lắm, song bề trong thì dựng ngai thờ "Con bò vàng" *Des adorateurs du veau d'Or!!*

Dầu vậy, ta trách mấy ông nhà giàu đó không đặng, *vì sự quyên tiền nầy là một việc không phải làm! Tôi xin hỏi hết thảy độc giả quốc dân: "Cái chức trách của chúng ta hết thảy có phải là lo liệu về tài chánh cho hoàn tất cuộc hành trình của Đức Cha Annam không??"* Tôi xin trả lời trước là "*KHÔNG*". *Nếu đó chẳng phải là chức trách của chúng ta thì là chức trách của ai??? CỦA AI??*

Thôi nói ít hiều nhiều! Những kẽ thức thời vụ thì đã có nhiều dịp mục kích những sự đó cách rỏ rệt. "Ngôn thiểu tri đa, Intelligenti Pauca",

Nếu độc-giả sẳn lòng giúp tôi xuất-bản quyền sách sau, nghỉa là cổ động nhiệc liệt cho quyền sách nầy, thì tôi tận tình làm cho quyền sách sau nầy sẻ ra đặt sắc hơn nhiều, gồm đủ trước hết mọi cuộc tổ chức điềm lệ của giáo-hữu Đông-Dương để nghinh tiếp "Đức Đông-Cung tiên khởi của Hội-Thánh Việt-Nam", và luôn dịp tôi sẽ lôi ra trước tòa án dư luận những người tư kỷ đã lợi dụng cái dịp ấy mà làm nhiều việc bất chánh và nghịch với quyền lợi của đoàn thể, những người đố kỵ đã khiên gồ bỏ cản ngang đường không cho sự "hân-hoan" của quần chúng tiến bước!!

TUSSOR SOIE
Nhà tơ lụa: 7o, Rue Vannier, Saigon

Thứ hạng người sau nầy mới là kỳ quái hơn nữa. Họ muốn cản trở sự biểu-dương cảm tình hân-hoan cũa quần-chúng là vì họ sợ sự đó làm cho lu-lờ danh tiếng họ đi. Tôi xem đây: khi Đức Cha Tòng ra đến Hànội, còn có nhà-sư Đồ-van-Hỷ, là vị Hòa-Thượng mới được sắc phong vừa rồi, xin vào mừng Đức Cha. Nhà sư Hòa-Thượng bận áo đại ca-sa đội mủ chỉnh tề, đi cùng với một vị sư bác và một chú tiểu. Khi đã an tọa, chủ khách truyện trò vui vẽ độ 20 phút đồng-hồ. Khi từ biệt nhau, Đức Cha có ban phép gọi thợ chụp một bức ảnh làm kỹ-niệm. Vị sư Hòa-Thượng ở Chùa Bà-Đá nầy cho mấy ông tai mắt công-giáo một bài học rất đích đáng về quan-niệm quốc gia và cũng có ý nghĩa rằng mình chớ thấy người ta vinh-vang mà mình trỡ nên đố kỵ, ghen ghét. . . . .

Saigon, le 8 Janvier 1934.

CHUNG

LẢNH HẠNH-PHƯỚC

Nhà tơ lụa: 7o, Rue Vannier, Saigon

TUSSOR SOIE

Nhà tơ lụa: 7o, Rue Vannier, Saigon

In tại Nhà-In XƯA-NAY, Ng.-háo-Vỉnh,
60-62, Bd. Bonard, Saigon.

Nhản và hiệu có cầu chứng
CHÀNH ĐÀI LOAN KỲ CHƯỠNG
Trà Nhựt-Bổn
— thượng hạng —

Thé pur de Formose
1ère qualité

Độc quyền và bán tại :
HIỆU
HUỲNH-LONG
Chợ-Mới — Saigon.
Dãy hàng sách

Khi mua nhớ nầy nhẫn nầy, mới là trà ngon.

TRÀ NHỰT-BỔN

HIỆU HUỲNH-LONG
CHÁNH ĐÀI LOAN KỲ CHƯỞNG
THÉ PUR DE FORMOSE
1er QUALITÉ

Trà Nhựt-bổn hiệu Huỳnh-Long nầy là trà thượng hạng ngon nhứt Hoàn-cầu. Uống vô khỏi cổ ngọt-ngọt mà thơm, đả khát lắm, mà khỏe trong minh.

Bổn hiệu làm giao kèo mua ròng một thứ trà nầy mà thôi, không có hai, ba thứ xấu, rồi bán không chạy, buộc lòng trộn đại với trà ngon, nên quí ngài, quí bà đừng ngại. Bên Nhựt-bổn qua để y nguyên chất của nó đem ra bán, không giám làm lanh, chế đi chế lại, pha trộn lộn-xộn.

Trà nầy mua cúng tinh khiết lắm, tôi có trộn trà xấu hay trà uống rồi ướp lại thì tôi có tội với thánh thần; còn mua đi dám rất qui rất lịch, vì trà ngon mà nhản lại đẹp giá rẻ.

Một gói . . . 0$50 — 0$30 — 0$13.

Cần Đại-lý các tỉnh xin viết thơ thương nghị

Bổn hiệu có bán đủ thứ thuốc của các danh-y Annam bào chế; như hiệu Vỏ-Văn-Vân, Vỏ-Đình Dần, Đại-đồng y-lăm, Nguyễn-văn-Ngữ, Đặng-thúc-Liêng, Vệ-sanh-Đường, Đức-Trọng, Đầu-rồng, Lợi-sanh-Đường, v. v. Ở xa mua trà hay thuốc trên 4$00 bổn-hiệu chịu tiền cước phí. Có bán abat-jour kiểu mới và đồ bazar.

Bazar HUYNH-LONG
Chợ-mới Saigon dảy hàng sách rue Viénot
(ngay bến xe Đại-Đồng)

Đ. C. Giêsu có phán rằng :

« Ớ kẻ đau đớn cực nhọc, bây hảy đến cùng tao, thì bây sẽ đặng an ủi khoẽ mạnh. »

M. Paul Thành cũng có thể nói với anh em rằng:

Ớ những kẻ đau răng sưng nớu, hãy đến tìm tôi thì mới được bằng an.

Tôi xin giới thiệu cho quí ông quí bà:

M. Paul Thành là một người trồng răng sữa răng Việt-Nam theo khoa-học, vui vẻ bặc thiệp, kỷ lưỡng. Xin quí ông quí bà nhớ cái địa-chỉ nầy:

M. Paul Thành

282, Paul Blanchy

(ngan nhà thờ Tânđịnh)

Cái phòng trồng răng của M. Thành không thua gì mấy cái cabinet của các tay chuyên môn bên Pháp, lại M. Thành tín giá rẻ không đâu bằng.

HỒNG-TUẤN

La photographie est à la portée de tous

avec le **" BOX-AGFA "**

et les fims **" AGFA-ISOCHROM "**

Prix de l'appareil : 4$00

Chez KHÁNH-KÝ Photo

Photographe-Portraitiste

3, Rue Borgnis Desbordes — *54, Boulevard Bonard*

HANOI — *SAIGON*

Xin tỏ cùng quí độc-giả

Khi các ngài muốn tìm một người thợ vẻ thật tài để vẽ một bức hình cho mình, hoặc một tấm tranh họa thật khéo, thì các ngài đừng quên **M. Jacques Nguyễu-văn-Độ** là người đã vẻ hình cho Đức Cha Tòng mà Đức Cha đã tặng cho mấy câu thật rất đích đáng: "…….C'est un dessinateur remarquable………" Có nhiều cố Annam ở các nơi đều có được M. Độ vẻ hình, thảy đều tấm tắc khen ngợi và lấy làm ngạc nhiên sao vẽ khéo như vậy mà M. Độ lại tính giá quá rẻ không đâu bằng.

Nhà cũa M. Độ ở đường *Paul Blanchy số 375* các ngài muốn thương lượng đều chi xin viết thơ theo cái địa chỉ ấy.

Người giới thiệu,

P. L.

LẢNH HẠNH-PHƯỚC

Nhà tơ lụa : 70, Rue Vannier, Saigon

Hội Diễn Kịch

THIỆN-HÒA-ANH

là một ban thiện-kịch đúng đắng, đáng cho hết thảy mọi người — lương hay giáo — hoan nghinh tán trợ.
Đức cha J. B. Tòng đã có nhìn nhận sự đó.

1ère EDITION 1/1 FASCICULE
TIRAGE DE 1000 EXEMPLAIRES
EDITEUR Paul Ng. hữu Lương
87 Rue Paul Blanchy SGN
IMPRIMERIE XUA-NAY, 62-64, B2 BONNARD SAIGON
SAIGON LE 20 Janv 1934
LE DIRECTEUR

ĐỨC CHA DUMORTIER
Giám-Mục Địa-phận Saigon.

Nhà-In Xua-Nay, Saigon.